

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Protirakouský odboj Benátek v letech 1848/49

Bc. Valentina Soranzo

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Protirakouský odboj Benátek v letech 1848/49

Bc. Valentina Soranzo

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Mé poděkování patří doc. PhDr. Miroslavu Šedivému, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Zánik Nejjasnější republiky benátské	5
3	Risorgimento a Daniele Manin	11
4	Republika Svatého Marka a revoluční rok 1848.....	21
5	Rok 1849 a porážka revoluce	45
6	Benátky na cestě ke sjednocené Itálii.....	54
7	Závěr	60
8	Použité prameny a literatura.....	62
8.1	Vydané prameny	62
8.2	Periodika	62
8.3	Literatura	62
9	Resume.....	65

1 Úvod

Existenci Nejjasnější republiky benátské ukončil svým příchodem roku 1797 Napoleon Bonaparte. Území poté bylo na základě smlouvy z Campoformia předáno habsburské monarchii. K definitivnímu potvrzení rakouské držby došlo roku 1815 na Vídeňském kongresu. Benátky poté spolu s Lombardií vytvořily Lombardsko-Benátské království. Tato část monarchie patřila k nejlukrativnějším oblastem a příjmy proudící ze severní Itálie do rakouské státní pokladny dokázaly pokrýt většinu každoročního schodku.

Zhruba v této době se zformovala skupina intelektuálů, jejímž cílem bylo sjednotit celý Apeninský poloostrov. Takzvané risorgimento mělo několik představitelů, kteří se často názorově rozcházeli. Na počátku 20. a poté i 30. let došlo k prvním pokusům o revoluci, které byly velmi rychle potlačeny. Všeobecná hospodářská krize ve druhé polovině 40. let spolu s vyostřením společenských nálad a nástupem liberálního papeže Pia IX. poskytla revolucionářům novou příležitost k vystoupení proti starému režimu.

Tato diplomová práce se zabývá událostmi v Benátkách v revolučních letech 1848 a 1849 v širším kontextu vývoje tohoto města od sklonku 18. století až po jeho připojení k Itálii v roce 1866. Revoluční dění konce 40. let je pak představeno prostřednictvím významné vůdčí osobnosti Benátek, právníka a patriota Daniele Manina, jenž si svým jednáním rychle získal oblibu u tamních obyvatel. Po vypuknutí revoluce ve Vídni v březnu 1848 se Manin chopil iniciativy a 23. března 1848 vyhlásil vznik nezávislé Republiky svatého Marka. Přestože se Rakušanům podařilo celkem rychle dobýt pevninskou část, samotné město na laguně vzdorovalo až do 23. srpna 1849, kdy bylo vlivem epidemie cholery donuceno kapitulovat.

Hlavním cílem této práce je přiblížit politické, hospodářské a národnostní příčiny vypuknutí boje Benátčanů proti Rakousku během revolučních let 1848 a 1849. Její součástí je i hlubší analýza průběhu samotné revoluce a politického vývoje republiky ve sledovaném období, se zvláštním důrazem na postavu prezidenta a posléze i diktátora Daniela Manina, a konečné důsledky plynoucí z dlouhodobého odporu a vítané kapitulace.

Práce je z důvodu lepší přehlednosti členěna do pěti kapitol. Každá z nich analyzuje určitý soubor propojených událostí. První kapitola představuje období zahrnující zánik Nejjasnější republiky Benátské, příchod Napoleona I., následné ujednání z Campofornia a připojení k habsburské monarchii, Vídeňský kongres, informace o nově vzniklém Lombardsko-Benátském království a o tamní rakouské správě. Náplní druhé kapitoly je italské hnutí za nezávislost v rámci takzvaného risorgimenta, situace v Lombardsko-Benátském království těsně před vypuknutím revoluce a osobnost Daniela Manina.

Třetí kapitola mapuje revoluční rok 1848, zejména okolnosti vzniku nezávislé republiky, začlenění pevninských částí, postup rakouské armády, bitvu u Cornudy, připojení Benátska ke Království horní Itálie, složené z Piemontu a Lombardie, následné opětovné ustavení nezávislé republiky a vznik vládnoucího triumvirátu, snahu získat zahraniční pomoc či benátský úspěšný útok na rakouské pozice v Mestre. Čtvrtá kapitola je zaměřena na rok 1849 a politickou situaci uvnitř Benátek, pokus přesvědčit Francii a Velkou Británii k zásahu v jejich prospěch, snahu generála Pepeho pomoci piemontskému králi, dobývání pevnosti Marghera, bombardování samotného města a konečnou kapitulaci v důsledku epidemie cholery. Poslední kapitola ve stručnosti nastiňuje první dny po ukončení revoluce a pádu republiky, snahu Sardinského království o sjednocení, druhou a třetí válku za nezávislost až k podpisu mírové smlouvy ve Vídni a předání Benátek Italskému království v roce 1866.

Pro práci byly klíčové tyto zdroje. Stěžejní byla kniha Paula Ginsborga *Daniele Manin and the Venetian Revolution of 1848–49*, která nabízí ucelený přehled vývoje v Benátkách a jejím okolí od roku 1814 až po kapitulaci města a odchod vůdců revoluce do exilu. Díky svému podrobnému popisu dává toto dílo čtenáři možnost vytvořit si představu o sledu událostí a myšlenkových pochodech všech vrstev obyvatelstva. Sloužilo tak rovněž jako pomocník při sestavě časové osy.

Neméně důležitým zdrojem byla kniha *The Siege of Venice* od Jonathana Keatese. Na rozdíl od Ginsborga zde autor popisuje období již od příchodu Napoleona I. a dohody v Campoforniu až po třetí válku za nezávislost

a triumfální příjezd Viktora Emanuela II. dne 7. listopadu 1866. Hlavní pozornost ovšem Keates věnuje spíše vůdcům revoluce.

La repubblica del leone: Storia di Venezia benátského novináře a spisovatele Alvise Zorziho prezentuje příběh města na laguně ještě předtím, než vůbec vzniklo. Popisuje první výpravy do močálů v době před naším letopočtem, vznik města i jeho cestu k bohatství a slávě, přes zánik republiky, rakouskou nadvládu i revoluci až do 80. let 20. století. Díky svému rozsahu tak sice nenabízí tolik detailů, na druhou stranu byla kniha důležitá pro pochopení systému Benátek a myšlení obyvatel.

Pro nahlédnutí do života a myšlenkových pochodů vůdce revoluce Daniela Manina byla přínosná kniha Ruperta Sargenta Hollanda *Builders of United Italy*. Kapitola s názvem *Manin „Otce Benátek“*, popisuje příběh židovského chlapce, který vyniká svou inteligencí, je milovníkem historie a snaží se navrátit svému milovanému rodnému město někdejší slávu a lesk, aby byl nakonec odměněn exilem a ztrátou svých milovaných.

Zajímavé informace k tématu nabízí i dílo britského historika George Macaulaye Trevelyana *Manin and the Venetian Revolution of 1848*. I on se, jak název vypovídá, zabývá obdobím revoluce a Maninovým životem a stejně jako Keates začíná své vyprávění příchodem Napoleona a končí odchodem Manina do exilu a jeho smrtí. Na rozdíl od Ginsborga či Keatese ale dává více prostoru i rakouskému stanovisku k situaci.

Posledním pro práci významnějším dílem byly *Italské patálie maršála Radeckého: První válka za osvobození Itálie 1848–1849* od českého historika Luboše Taraby patří k jedněm z mála českých zdrojů výrazněji se zmiňujících o boji Benátek. V porovnání s ostatními použitými díly se autor zaměřuje především na válku z pohledu habsburské monarchie, respektive maršála Radeckého.

V práci bylo rovněž čerpáno z novin *Gazzetta di Venezia*. Jejich přínos spočíval v získání dekretů a oznámení vydaných vládou, spolu s informacemi o dění v Benátkách i na celém Apeninském poloostrově. Bližší informace o Salascově příměří z 9. srpna 1848 byly čerpány z vydaného souboru

dokumentů *L'armistizio Salasco con documenti relativi per Luigi Grillo. Decorato della medaglia in argento al valor militare.*

Na tomto místě pokládám za nezbytné objasnit používaný termín Itálie. Do vzniku Italského království v březnu 1861 se jedná pouze o geografický pojem označující území Apeninského poloostrova a obývané italsky hovořícím obyvatelstvem.

2 Zánik Nejjasnější republiky benátské

Někdejší sláva a lesk Nejjasnější republiky benátské byla zcela ukončena abdikací posledního benátského dóžete Lodovica Manina 12. května 1797 a příchodem francouzského dobyvatele Napoleona Bonaparta.¹ Poslední iluzi benátské svobody ukončil 17. října podpis smlouvy v Campoformiu, respektive ve vile v Pessarianu vlastněné po generace rodinou posledního dóžete². Na základě šestého článku mírové smlouvy se císař František II. stal vlastníkem Istriie, Dalmácie, bývalých benátských ostrovů na Jadranu, zálivu Kotor a Benátek.³ V letech 1806–1814 sice oblast opět obsadil Napoleon, ale po jeho abdikaci na jaře 1814 byla severní Itálie vyklizena a o jejím osudu měl rozhodnout kongres ve Vídni započatý 1. října 1814. Rakouské hlavní město za tímto účelem navštívilo okolo 250 diplomatů a 500 příslušníků vládnoucích rodů. Hlavní slovo zde měli představitelé čtyř vítězných velmocí, z nichž každý měl svou představu o budoucí mapě světa. Přítomen byl rakouský císař František I., ruský car Alexandr I. a pruský král Fridrich Vilém III. Dále pak rakouský ministr zahraničí Klemens Wenzel von Metternich, francouzský státník a diplomat, působící ve všech vládách před, za i po Napoleonovi Charles Maurice de Talleyrand-Périgord, britský ministr zahraničí Robert Stewart, vikomt z Castlereaghu, pruský kancléř Karl August von Hardenberg a ruský ministr zahraničí Karl Robert Graf von Nesselrode.⁴

Metternichovým cílem bylo získat co největší část Itálie pro Habsburský rod. Plánem bylo oficiální znovuzískání Benátek, ovládnutí Parmy, Piacenzy a Guastally přes Marii Luisu, Modenu a Reggio s Carrarou skrze Františka IV. Modenského a Toskánsko Ferdinandem III. Habsburským. Jeho vizí bylo: „*Jedna Itálie je myslitelná jen jako splynutí samostatných částí, kterými je poloostrov tvořen. Toto splynutí je myslitelné jen ve smyslu republiky.*“⁵ Mělo jít

¹ DANDOLO, Girolamo, *La caduta della repubblica di Venezia ed i suoi ultimo cinquant'anni studi storici I*, Venezia 1855, s. 82.

² KEATES, Jonathan, *The Siege of Venice*, London 2006, s. 22.

³ KOVAŘÍK, Jiří, *Dobyvatel Bonaparte. První italské tažení 1796–1797*, Třebíč 2008, s. 473.

⁴ SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999, s. 165.

⁵ TARABA, Luboš, *Vídeňský kongres. Salony, kuloáry, budoáry*, Praha 2002, s. 130.

o jakousi konfederaci (Lega italica), řízenou z Vídně po vzoru připravovaného Německého spolku.

Jednání Vídeňského kongresu byla zdlouhavá. Neschopnosti dohodnout se využil Napoleon, kterému se podařilo utéci z exilu na Elbě a vyhlásit Stodenní císařství. Až tato skutečnost donutila hlavní představitele se dohodnout. V pátek 9. června 1815 došlo k podpisu závěrečného dokumentu vídeňského kongresu, Finálních akt, a vznikla nová mapa Evropy.⁶ Na základě článku 93 o Starých rakouských državách byl mimo jiné rakouský císař uznán, spolu se svými dědici a nástupci, za legitimního panovníka nad provinciemi a územími dle smlouvy z Campoformia.⁷

Již 3. května 1815 složili představitelé Benátska slavnostní přísahu loajality a podřízenosti císaři Františku I. Rakouskému,⁸ a to do rukou císařova bratra Jana Habsbursko-Lotrinského. Sám vladař do města přijel až 31. října. Benátsko se stalo součástí Lombardsko-Benátského království, s dvěma hlavními městy, Milánem a Benátkami. Tato administrativní jednotka byla součástí Habsburské monarchie a tamním zástupcem panovníka byl člen císařské rodiny ve funkci místokrále. Vzhledem k existenci dvou hlavních měst byl místokrál nucen své sídlo pravidelně střídat.⁹

Jelikož italští úředníci nebyli zcela kvalifikovaní pro vysoké správní posty, byli zpočátku do oblasti dosazováni pracovníci z německy mluvící části monarchie.¹⁰ V Lombardsko-Benátském království oficiálně existovaly dvě vlády, jedna se sídlem v Miláně a druhá v Benátkách. Ve skutečnosti však neměli reálnou pravomoc.¹¹ Taktéž místokrál, kterým byl od roku 1818 arcivévoda Rainer, měl velmi malou moc a „*mohl působit pouze jako prostředník ve sporech mezi místodržiteli Lombardie a Benátska (sám nemohl o ničem rozhodovat)*“

⁶ SKŘIVAN, s. 169.

⁷ TARABA, s. 341.

⁸ Císař František II. si uvědomoval nevyhnutelný konec Svaté říše římské národa německého. Z tohoto důvodu vytvořil roku 1804 Rakouské císařství, v němž vládl jako František I.

⁹ ZORZI, Alvise, *La repubblica del leone. Storia di Venezia*, Vignate 2018, s. 573–574.

¹⁰ ŠEDIVÝ, Miroslav, *Metternichovo Rakousko a Itálie. Mezi mýtem a realitou*. In: Historický obzor 26, 2015, 11/12, s. 256.

¹¹ GINSBORG, Paul, *Daniele Manin and the Venetian Revolution of 1848–49*, Cambridge 1979, s. 4.

*a o všem důležitém se rozhodovalo ve Vídni.*¹² Správu jako takovou měly na starost dvorské úřady a státní rada, které své nařízení vykonávaly skrze místodržící. Metternich pouze litoval, „že oběma orgánům... trvá celé věky, než o něčem rozhodnou, a že tyto orgány ucpaly administrativní spoje nekonečným tokem zpráv a papírováním.“¹³ S tímto problémem si poradil tím, že „od roku 1826 mu císař povolil přidělit do úřadu místodržitele v Miláně zvláštního agenta ze státního kancléřství či ministerstva zahraničí. Agent měl oficiálně za úkol urychlit vyřizování administrativních záležitostí s ostatními italskými státy... Jeho hlavním úkolem ... bylo zajistit, aby Metternich mohl přímo kontrolovat italskou politiku.“¹⁴

Lombardsko-Benátsko patřilo k nejlukrativnějším oblastem monarchie. Ročně putovalo z této oblasti okolo 15–30 % celkového příjmu státního rozpočtu a hrubý příjem na obyvatele zde byl mnohem vyšší, než v kterékoliv jiné části říše. V roce 1845 dokonce příjem z Benátek překročil tamní rakouské výdaje o 45 milionů rakouských lir. Výtěžek ze severní Itálie byl pro rakouskou státní pokladnu, která se každoročně dostávala do schodku, důležitý. Aby došlo k odčerpání potřebných financí, zavedlo Rakousko celou řadu daňových opatření, a to od daně na osobu po vývozní clo ze surového hedvábí. To vyvolalo sice nepříznivý, avšak dobře odůvodněný dojem, „že italské provincie byly ‚dojnou krávou‘ říše“.¹⁵

Díky dohodě o cílech a metodách mezi Františkem I. a papežem se církve stala jedním z hlavních nástrojů rakouské kontroly. Císař jmenoval biskupy a arcibiskupy Lombardsko-Benátského království. Místní kněží měli ve svých kongregacích podporovat úctu k rakouské vládě. Vídeň též vynaložila značné finanční prostředky pro vytvoření vzdělávacího systému, který byl nejlepším na poloostrově a kde v roli učitelů vystupovali členové kléru. Velká pozornost byla zaměřena na výběr zaměstnanců univerzit, největší pak v případě profesorů a knihovníků. Klasická díla spisovatelů jako byl Dante Alighieri,

¹² SKED, Alan, *Úpadek a pád habsburské říše*, Praha 1995, s. 45.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ GINSBORG, s. 2–3.

Giovanni Boccaccio, Victor Hugo či Johann Wolfgang Goethe se ocitla na seznamu zakázané literatury. Ten obsahoval nejen politicky závadné, ale i nábožensky nepřijatelné dokumenty. Cenzura se vedle literatury dotkla výrazně i divadla. Příkladem je Rossiniho opera Vilém Tell, která byla označena za protihabsburskou a v roce 1836 zakázána.¹⁶

Jelikož Metternich i panovník trpěli až paranoidní představou o konspiračních sektách, snažících se dosavadní vládu podlomit a svrhnout, byla v severní Itálii umístěna početná armáda. Sám Metternich tvrdil, „že nejlepší ochranou proti nacionalismu a revoluci v Itálii je *„les bajonetů“*“.¹⁷ Ročně do armády vstupovalo kolem 3000 Benátčanů, kteří si svou službu zpravidla odbyli mimo svou domovinu tak, jak to bylo v rakouské armádě zvykem. Ovšem velká armáda znamená také mnoho investic a Vídeň se obávala, že situace by v době hospodářské krize mohla vyvolat nepokoje.¹⁸ Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o snížení stavu rakouské armády v Itálii. V roce 1831 byl celkový počet 104 500 mužů postupně zredukován a v roce 1846 se tak v Lombardsko-Benátském království nacházelo pouze 49 297 mužů, z nichž pouze 34 000 bylo bojeschopných. Strategicky výhodným zázemím se stala soustava čtyř pevností, tvořená Veronou, Legnanem, Mantovou a Peschierou.¹⁹ Od 23. prosince 1831 byl vrchním velitelem rakouské „italské“ armády jmenován Josef Václav Radecký z Radče. Svého poslání se chopil s vervou a navzdory finančním i materiálním nedostatkům dokázal díky novým metodám výcviku i národnostní citlivosti z tamního vojska vytvořit to nejlepší z celé říše.²⁰

Kdysi prosperující Benátsko bylo v roce 1815 postiženo velkou nezaměstnaností a v mnoha městech byla zastavena tradiční průmyslová výroba, jako bylo tkaní hedvábí a plátna. Navíc s příchodem zimy zemřely stovky lidí na hlad a v mnoha městech vypukla epidemie tyfu. I v posledních letech republiky, kdy již Benátky nebyly v podnikání konkurenceschopné, zůstal tamní přístav

¹⁶ Tamtéž, s. 7–8.

¹⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁸ Tamtéž, s. 10.

¹⁹ ROTHENBERG, Gunther E., *The Austrian Army in the Age of Metternich*. In: *The Journal of Modern History* 40, 1968, 2, s. 163.

²⁰ HAVEL, Petr, ROMANĚK, Andrej, *Maršál Radecký. Vojevůdce pěti císařů*, Praha 2000, s. 86 a 97.

rušný a arsenál zaměstnával tisíce pracovníků na výrobu lodí. Životní úroveň zde byla obecně vyšší než ve většině italských měst. To vše se změnilo po blokadě v letech 1813–1814 a následném příchodu Rakušanů. Opět nastalo období přesouvání uměleckých děl z Benátek, tentokrát do Vídně. Na rozdíl od francouzské správy však v letech 1815–1840 nebyly kláštery s kostely demolovány, ale renovovány. Vznikaly rovněž nové ulice a mosty. Město se tak stalo atraktivním pro turisty, kteří od té doby začali Benátky hojně navštěvovat.²¹ Sám Metternich napsal své manželce: „*Včera jsem se prošel Benátkami a bylo to jako být ve městě z Tisíce a jedné noci.*“²²

Turismus, jenž zajistil zaměstnání gondoliérům a hotelovým pracovníkům, byl naneštěstí sezónní záležitostí. Zemědělství se neslo v tradičním duchu a našlo se jen pár odvážlivců, kteří se nebránili inovacím. K hlavním pěstovaným plodinám patřila pšenice, kukuřice a vinná réva. Benátky jako takové se však z předešlých událostí vzpamatovávaly velmi pomalu. Město, které vzkvétalo především díky námořnímu obchodu, bylo upozaděno Terstem.²³ Jedním z hlavních důvodů byla skutečnost, že přístav v Terstu byl větší. Mnohdy tak nákladní loď připlula do Terstu a odsud posléze pokračovala menší loď do Benátek; dokonce i při přepravě benátského zboží do ciziny, vše putovalo nejprve do Terstu.²⁴

Změnu přinesl rok 1830, kdy vídeňská vláda povolila znovuotevření benátského přístavu i pro obchod mimo lombardsko-benátské území. Nastala tak nová éra obchodníků a bankéřů, která s sebou přinesla optimismus. K hlavním vývozním artiklům patřila mouka, rýže, ječmen, sýr, víno, muránské sklo, plátno, dřevo, kůže, klobouky, svíčky, vitriol, křída či hedvábí. V letech 1836–1844 vzrostl počet lodí v lagunách o 100 % a Benátky se opět staly významným přístavem Středomoří.²⁵ Roku 1840 vznikla Benátská obchodní společnost, založená na akciovém principu. Jejím hlavním úkolem bylo stimulovat

²¹ KEATES, s. 34–39.

²² GINSBORG, s. 1.

²³ Tamtéž, s. 13, 29 a 39.

²⁴ GREENFIELD, Kent Roberts, *Commerce and New Enterprise at Venice, 1830–48*. In: *The Journal of Modern History* 11, 1939, 3, s. 316.

²⁵ KEATES, s. 40–41 a 43.

obchodníky a trh k většímu vývozu. Společnost byla v rukou osmi nejvýznamnějších obchodníků města a její nominální kapitál činil 15 000 000 rakouských lir.²⁶ Benátky díky přílivu turistů a zahraničnímu obchodu začaly opět vzkvétat. Tato skutečnost měla vliv i na kulturu. Během letní sezóny bylo denně v provozu šest divadel.²⁷ Svůj úspěch na tamních divadelních prknech slavil ve 40. letech i mladý Giuseppe Verdi s operami *Ernani* a *Attila*.²⁸

Přelomovou událostí se stalo dokončení železničního viaduktu v roce 1846. Návrh stavby vypracovali Tommaso Meduna a Luigi Duodo. Železniční terminál byl vytvořen v místě, kde stával bývalý kostel Svaté Lucie.²⁹ Slavnostní otevření se uskutečnilo 15. ledna.³⁰ Tímto počinem skončila pomyslná izolace města, které nyní bylo pevně propojeno s pevninou.

²⁶ GREENFIELD, s. 320.

²⁷ GINSBORG, s. 32.

²⁸ KEATES, s. 48.

²⁹ Tamtéž, s. 51.

³⁰ ZORZI, s. 576.

3 Risorgimento a Daniele Manin

Po definitivním konci Napoleonovy éry se na Apeninský poloostrov z velké části vrátili bývalí panovníci. K prvním krokům jejich obnovené vlády patřilo zavedení starého pořádku a většina liberálních výdobytků doby minulé byla odstraněna. Proti jednání staronových vladařů se postavila skupina intelektuálů formovaná již za francouzské nadvlády. Takzvané risorgimento si dále vzalo za cíl sjednotit celý poloostrov a navrátit národní sílu Itálie. Tento pojem použil jako první piemontský šlechtic a autor vlasteneckých her Vittorio Alfieri.³¹

Tajné organizace, které se snažily podlomit vládu a vyvolat povstání obyvatelstva, vznikaly nezávisle na sebe v jednotlivých italských zemích. Ve 20. letech 19. století se do čela risorgimenta dostali Karbonáři vycházející ze svobodných zednářů.³² Jejich pokus o revoluci v letech 1820–1821 v Království obojí Sicílie a v Sardinském království ovšem selhal. Po dalším karbonářském neúspěchu na počátku 30. let se jeden z dosavadních členů, Giuseppe Mazzini, rozhodl v exilu založit novou tajnou organizaci. Mladá Itálie vznikla roku 1831 v Marseille a na rozdíl od Karbonářů a dalších revolučních tajných společností nebyla závislá na francouzském vedení. Mazziniho Mladá Itálie se řídila heslem: jednota, nezávislost, svoboda.³³ Vedle Karbonářů, Mladé Itálie a dalších bojovně naladěných hnutí existovali i Umírnění. Šlo převážně o reformisty, kteří nutně nevyžadovali sjednocenou demokratickou republiku, ale byli ochotni se spokojit i s konfederací italských států. K předním zástupcům patřili Vincenzo Gioberti, Cesare Balbo a Massimo d'Azeglio. Základem knihy *O mravním a civilizačním prvenství Italů* z roku 1843 z pera piemontského kněze Giobertiho byla myšlenka federalizace italských států pod vedením papeže. Balbo sice v knize *Naděje Itálie* souhlasil s Giobertiho myšlenkou federalizace, ovšem vedoucí úlohu by místo papeži svěřil Savojské dynastii vládoucí v Sardinském

³¹ CHAPMAN, Tim, *The Risorgimento. Italy 1815–1871*, 2008, s. 7–8.

³² RATH, R. John, *The Carbonari. Their Origins, Initiation Rites, and Aims*. In: *The American Historical Review* 69, 1964, 2, s. 355.

³³ RIAL, LUCY, *Garibaldi. Invention of a Hero*, London 2007, s. 19–20.

království.³⁴ Massimo d'Azeglio, piemontský patricij a důvěrník krále Karla Alberta, přišel roku 1847 s *Programem italského národního smýšlení*. Šlo o jakýsi manifest umírněné strany vybízející jednotlivé panovníky k reformám, jako bylo zrušení celních hranic, svoboda tisku či úprava legislativy.³⁵

Dne 1. června 1846 zemřel ve Vatikánu papež Řehoř XVI., který post vyslance Boha na zemi zastával od roku 1831.³⁶ Řehoř XVI. se již na počátku svého pontifikátu musel potýkat s revolučními náladami. Kategoricky odmítal jakékoliv liberálnější změny. Za účelem kontrašpionáže vytvořil takzvané Komandanty a Centuriony, tedy zvláštní policejné sbory. Svoboda svědomí, tisku i myšlení jakožto „*plod ,cynické bezbožnosti, nemravné vědy, drzosti bez hranic‘‘*“ byla zavržena v encyklice *Mirari vos* z 15. srpna 1832.³⁷ Vzhledem ke zpátečnické politice docházelo ke zvyšování cel a daní, stejně jako k volání po liberálnějších pravidlech a dalším povstáním, která však byla krutěji potlačována. Dalo by se tedy říct, že smrt Řehoře XVI. zabránila totálnímu rozkladu Papežského státu. Hlavními kandidáty na nového papeže byli v roce 1846 kardinál Luigi Lambruschini a liberálnější kardinál Tommaso Pasquale Gizzi. Ani jeden z nich však nezískal potřebnou většinu hlasů a konkláve následně přistoupilo ke kompromisu. Novým papežem se nakonec stal kardinál Giovanni Maria Mastai-Ferretti jako Pius IX.³⁸ Již 16. července byla vyhlášena amnestie pro politické vězně a zavedena nová liberálnější politika.³⁹ Reformy Pia IX. však byly vynucené lidem, byly realizovány velmi pomalu a neřešily základní problémy. Vznikla tak „*omezená svoboda tisku, ministerská rada a státní rada, která neměla žádnou zákonodárnou moc‘‘*“.⁴⁰ Díky svému jednání se tak Pius IX. stal jakýmsi spojencem risorgimenta.

³⁴ SALOMONE, A. William, *Italy in the Giolittian Era. Italian Democracy in the Making, 1900–1914*, Philadelphia 1960, s. 6.

³⁵ PROCACCI, s. 240–241.

³⁶ PROBYN, John Webb, *Italy. From the Fall of Napoleon I., in 1815, to the Year 1890*, London 1891, s. 70.

³⁷ RENDINA, Claudio, *Příběhy papežů. Dějiny a tajemství. Životopisy 265 římských papežů*, Praha 2005, s. 616–617.

³⁸ PROCACCI, s. 244.

³⁹ PROBYN, s. 71.

⁴⁰ RENDINA, s. 621.

Situace v Lombardsko-Benátském království zatím protirakouské revoltě nenahrávala. V samotných Benátkách se sice bratři Bandierové pokusili založit tajnou společnost s názvem Esperia, ovšem vzhledem k ekonomické prosperitě města se jim nepodařilo získat dostatečnou podporu.⁴¹ Zlom nastal v roce 1846. V důsledku špatné úrody, a to nejen v habsburské monarchii, ale i v celé Evropě, vypukla hospodářská krize. Tato situace byla způsobena jevem El Niño, tedy změnou klimatu. Cena kukuřičné mouky, základní suroviny severoitalských obyvatel, každým dnem stoupala. Obyvatelé začali mít strach. Většina z nich měla ještě v živé paměti hladomor z let 1816 a 1817.⁴² Evropskou krizi z let 1846–1848 popsal Eric Hobsbawm jako „*poslední a možná nejhorší ekonomické zhroucení starého režimu*“.⁴³ Situace chudých v Benátkách byla částečně zmírněna díky šesti nejbohatším obchodníkům, kteří se rozhodli následovat vzor barona Jamese Rothschilda z Paříže. Jejich motivací byla zřejmě „*směs filantropie, strachu z nepokojů ve městě a přímočará touha po zisku*“.⁴⁴ Rakouská reakce byla velmi pomalá a podnítila benátskou touhu po nezávislosti, v jejímž čele stanul Daniele Manin.

Daniele Manin se narodil 13. května 1804 v Benátkách jako právníkovi Pietru Antoniu Maninovi a Anně Marii Bolletto.⁴⁵ Danielův dědeček, Samuele Medina, byl židovského původu a v roce 1759 spolu se svou ženou Alegrou Moravia přestoupil ke křesťanství. Jejich konverze byla sponzorována bratrem posledního benátského dóžete Lodovica Manina a na jeho počest a také pro usnadnění budoucího života převzali toto příjmení.⁴⁶ Již od dětství se u Daniela objevovala touha po poznání. Otec jej učil o historii Benátek, Napoleonovi a rakouské nadvládě, čímž mu vštípil jistou vášeň pro boj za svobodu a spravedlnost.⁴⁷ Ve 14. letech se zapsal na práva na Padovské univerzitě, která úspěšně dokončil v červenci 1821. Daniele byl sečtělý, ovládal několik cizích jazyků, například latinu, francouzštinu, angličtinu, němčinu, řečtinu či

⁴¹ GINSBORG, s. 50.

⁴² KEATES, s. 55.

⁴³ HOBBSAWM, Eric, *The Age of Revolution 1789–1848*, New York 1996, s. 169.

⁴⁴ GINSBORG, s. 61.

⁴⁵ ERRERA, Alberto, *Daniele Manin e Venezia (1804–1853)*, Firenze 1875, s. 2.

⁴⁶ KEATES, s. 64.

⁴⁷ HOLLAND, Rupert Sargent, *Builders of United Italy*, New York 1908, s. 88.

hebrejštinu, a již během svých studií publikoval, s pomocí svého otce, Právní pojednání o vůli a překlad *Knihy Henochovy* z řečtiny.⁴⁸ Roku 1825 se oženil s dcerou respektovaného právníka Teresou Perissinotti s níž měl dvě děti – syna Giorgia a dceru Emiliu, která podědila po otci intelekt a nadání na jazyky.⁴⁹

V poměrně krátké době se Manin stal schopným a uznávaným advokátem. Se svou rodinou se usadil v Mestre, měště ležícím u vstupu do lagun. Ve své právní praxi se zabýval pouze, dle rakouských pravidel, občanskoprávními případy.⁵⁰ Přesto se však nevzdával svého celoživotního poslání, jež spočívalo v návratu prestiže a nezávislosti rodnému městu. V roce 1821 přihlížel neúspěšnému pokusu o povstání v Miláně. O deset let později se sám zapojil do přípravy povstání spolu se svými třemi přáteli z dětství. Tato čtveřice pak na malém tiskařském stroji vyrobila plakáty, podněcující k rebelii.⁵¹ Vytvořili dokonce plán na zmocnění se benátské zbrojnice, který však nebyl realizován. Manin se poté vrátil ke své advokátské praxi, aniž by byl rakouskými úřady odhalen jako autor plakátů a proklamace.⁵²

Daniele nebyl příznivcem tajných společností. Nezamlouvala se mu myšlenka na vyvolání a přivolání revoluce. Rozhodl se čekat na dobu, až se národ sám rozhodne vzepřít. Zaměřil se tedy na zkoumání metternichovského systému, který, dle Manina, nedodržel vlastní zákony vůči Italům a jenž nebyl schopný ani ochotný vytvořit řádnou reformu.⁵³ Svými činy se snažil zlepšit význam města, posílit hrdost a sebeúctu a dosáhnout tak i větší iniciativy obyvatel. Stal se zakládajícím členem Benátské obchodní společnosti poté, co došlo k otevření přístavu a angažoval se též v projektu na výstavbu železnice, která roku 1846 spojila město s pevninou.⁵⁴ K podpoření své myšlenky se Daniele rozhodl zorganizovat kampaň, která měla přesvědčit obchodníky a majitele půdy ke koupi akcií v obchodní společnosti, a to nejen v samotném

⁴⁸ GINSBORG, s. 53–54.

⁴⁹ KEATES, s. 67–68.

⁵⁰ HOLLAND, s. 88–89.

⁵¹ KEATES, s. 68–69.

⁵² HOLLAND, s. 90.

⁵³ TŮMA, Karel, *Bojovníci za svobodu*, Praha 1901, s. 77.

⁵⁴ KEATES, s. 69.

městě, ale i v celém Benátsku.⁵⁵ Manin věřil v jednotu severní Itálie založené na principech volného trhu. V Benátkách se dokonce osobně sešel s britským státníkem Richardem Cobdenem. Cobden byl též zastáncem systému bez státní intervence a regulace, kdy jsou ceny určeny pouze na základě tržní hodnoty, tedy dle rovnováhy mezi poptávkou a nabídkou.⁵⁶

Svémi činy a veřejným vystupování se od roku 1834 dostal do hledáčku rakouské zpravodajské agentury. Postupem času byl pod nepřetržitým dohledem špiónů a informátorů a dopis z 2. června 1846, napsaný Teresou Manin, dokazuje, že si rodina byla této skutečnosti vědoma. Pár dní předtím se totiž do Maninovy advokátní praxe někdo vloupal a převrátil ji vzhůru nohama. Policie sice dotyčného pachatele chytila, ovšem Daniele si celou situací nebyl zcela jist.⁵⁷

Na jaře 1847 vytvořil Manin petici za přetvoření obchodní cesty z Indie, která již neměla ústít v Terstu, ale v Benátkách. Dokument byl podepsán několika významnými obchodníky a v březnu odeslán do Vídně císaři.⁵⁸ Daniele Manin byl přesvědčen, že je nutné bojovat proti vlivu lodní společnosti *Rakouský Lloyd*. O nutnosti oživení obchodu hovořil 10. června 1847 v benátské Akademii věd, literatury a umění (Ateneo Veneto), kde mimo jiné navrhl založení školy specializované na výcvik námořníků a propagaci obchodu skrze noviny.⁵⁹

Ve dnech od 13. do 29. září se uskutečnil v Benátkách v Dóžecím paláci devátý Italský vědecký kongres, na němž se sešel přibližně tisíc učenců z celého poloostrova. První shromáždění tohoto druhu se uskutečnilo v Toskánsku roku 1839. Prvotním cílem byla diskuze o vědeckých novinkách a jejich praktickém využití. Postupem času se však do popředí dostala národní otázka a kongresy se tak staly, vzhledem k neexistenci svobodného tisku, jedním z primárních způsobů šíření vlasteneckých idejí.⁶⁰ Období 1839–1847 je celkově

⁵⁵ GINSBORG, s. 57.

⁵⁶ HOLLAND, s. 91.

⁵⁷ KEATES, s. 69.

⁵⁸ ORTA, Daniela, *Le piazze d'Italia 1846–1849*, Torino 2008, s. 168.

⁵⁹ ERRERA, Alberto, FINZI, Cesare, *La vita e i tempi di Daniele Manin*, Venice 1872, s. 40–41.

⁶⁰ GINSBORG, s. 68.

charakteristické spíše patriotickými spekulacemi, než nějakou ozbrojenou akcí. Nacionalistické hnutí se stalo více různorodým a komplikovaným.⁶¹

Kongres Maninovi ukázal jak pozadu je v šíření národních idejí Benátsko oproti ostatním částem Itálie. V důsledku toho se rozhodl přidat k ekonomickým požadavkům nově i politické a strukturální. Inspirován Cobdenovou kampaní o volném obchodě přišel s myšlenkou takzvaného zákonného boje (*lotta legale*), kdy výsledku mělo být dosaženo pomocí jemné formy jakési občanské neposlušnosti. Napětí tou dobou pomalu rostlo nejen v Lombardsko-Benátsku, ale i v celé Itálii. Papež Pius IX., následován piemontským a toskánským vládcem, učinil s ohledem na rostoucí napětí v italské společnosti několik menších politických ústupků.⁶²

Žádný panovník nedal na Metternicha, který již po Vídeňském kongresu doporučoval podniknout jisté reformní kroky. Jelikož však jeho slova nebyla vyslyšena, získalo vlastenecké hnutí velkou podporu obyvatelstva, která se ve 40. letech dostala na takovou úroveň, že již jakákoliv snaha o drobné ústupky ze strany absolutistických panovníků, byla k ničemu.⁶³

Giovanni Battista Nazari, právník a člen lombardské ústřední kongregace⁶⁴, podal na konci roku 1847 žádost na zřízení komise, která by prošetřila správu v rakouské Itálii, určila nedostatky a jejich řešení. Odpověď místokrále na komisi byla neurčitá. Další konkrétnější požadavky ohledně právní reformy, změny sazby daně ze soli či zkrácení vojenské služby odeslal do Vídně s klidným vědomím, jelikož počítal s odmítavým přístupem říšských ministrů. Přestože dokument nedosáhl významné změny ve správě, stal se jakýmsi signálem pro Manina v Benátkách, který čekal na správnou chvíli. Nejprve se snažil přesvědčit samotné členy benátské kongregace k akci. Tento pokus byl bez odezvy, a tak jen pár dní před Vánoci, tedy 21. prosince, předložil oficiální

⁶¹ HEARDER, Harry, *Italy in the Age of the Risorgimento 1790–1870*, London 1988, s. 195.

⁶² GINSBORG, s. 69–70.

⁶³ ŠEDIVÝ, s. 260.

⁶⁴ Od roku 1815 existovaly v Lombardsko-Benátském království dvě ústřední kongregace, a to v Miláně a v Benátkách. Kongregace byly rakouským poradním sborem, ovšem bez výrazných pravomocí. Hlavním úkolem bylo informovat o přáních národa.

žádost kongregaci o přerušení nečinnosti trvající 32 let.⁶⁵ O týden později byla předložena další petice, tentokrát z pera právníka barona Giana Francesca Avesaniho, zcela podporován obchodní komorou. Pouhé dva dny před koncem roku se k roztržce připojil i spisovatel, básník, překladatel a Maninův dlouholetý přítel Nicolò Tommaseo, jenž svým projevem kritizoval cenzuru v Akademii věd, literatury a umění. Následná žádost na zmírnění cenzury získala přes 600 podpisů.⁶⁶

Situace v Benátkách byla nadále klidná a nic nenasvědčovalo tomu, že by se situace měla změnit. Jinak tomu bylo v Miláně, kde tamní obyvatelé zahájili protikuřáckou kampaň kvůli rakouskému monopolu na tabák. Celá situace se vyhrotila a 3. ledna 1848 bylo při potyčce s armádou zabito pět obyvatel a dalších více než 60 zraněno. Mezitím se i v Benátkách rozšířila občanská neposlušnost a na Maninovu stranu se postavila také benátská židovská komunita, která za to požadovala zahrnutí celkové emancipace Židů do reformního programu.⁶⁷ Benátská obchodní komora, povzbuzena vývojem událostí, předložila vídeňské vládě své požadavky, „*zahrnující zrušení zbývajících přístavních povinností, výstavbu železniční trati do Innsbrucku a dokončení práce na demolici a opravách u Malamocca, na vstupu do laguny, která se táhla již téměř 20 let*“.⁶⁸

Počátkem ledna byl Manin povolán k výslechu na policejní velitelství města. Zde vrchního velitele upozornil, že je nutné přijít v nejbližší době s podstatnou reformou. V opačném případě se vláda octne v pozici toho, kdo pohrdá vlastními zákony a nerespektuje přání svého lidu a nelze tedy zcela zaručit do budoucna klidný vývoj. Dopis z 8. ledna pro guvernéra hraběte Aloyse Pálffyho z Erdödu oznamoval, že nadešel čas pro ukončení zneužívání pravomocí a že po každém porušení zákona bude následovat protest.⁶⁹ Vzhledem k tomu, že Manin byl považován za znalého právníka a nesmírně schopného řečníka s masovou podporou, nešlo toto varování brát na lehkou váhu. V den,

⁶⁵ KEATES, s. 71.

⁶⁶ GINSBORG, s. 71–72.

⁶⁷ Tamtéž, s. 72–73.

⁶⁸ KEATES, s. 72.

⁶⁹ Tamtéž, s. 71.

kdy napsal dopis guvernérovi, předložil svou druhou petici ústřední kongregaci, která byla završením „zákonného boje“.⁷⁰

Maninovy požadavky se částečně od představ risorgimenta lišily, jelikož nadále měl být hlavou království rakouský císař. V rámci habsburské monarchie mělo Benátsko získat velkou autonomii a o financích, armádě či správě by tak rozhodovala italská vláda bez jakékoliv závislosti na vídeňských úřadech. Nová vláda měla následně zrušit cenzuru, zrealizovat reformu správy a zákonů, zrovnoprávnit Židy či vstoupit do italské celní unie. Rovněž Tommaseo vypracoval jakýsi seznam požadavků, který však nestihl před svým zatčením 18. ledna předložit.⁷¹

Dne 18. ledna byl Daniele Manin zatčen. V ranních hodinách byla provedena domovní prohlídka a došlo k zabavení dokumentů. Předmětem výsledku byly některé zabavené spisy týkající se vědeckého kongresu a korespondence vedená s Tommaseem a dalšími vlastenci. Po několikahodinovém výsledku byl odveden do vězení trestního soudu, kde podstoupil lékařskou prohlídku.⁷² Informace o zatčení se rychle rozšířila po celých Benátkách. V čele bojů za okamžité Danielovo propuštění stanula jeho manželka Teresa, která 27. ledna napsala dva dopisy s prosbou o vysvětlení. Jeden putoval na generální ředitelství a druhý trestnímu soudu.⁷³ Skupina 89 občanů, skládající se z obchodníků, právníků a intelektuálů, kteří se scházeli v kavárně Florian na náměstí Svatého Marka, nabídla za Manina kauci. Tato snaha však byla k ničemu.⁷⁴ Žádný z karnevalů, začínající 10 dní před popeleční středou, nebyl do té doby tak melancholický. Lidé ve smutečním oblečení procházeli se skloněnými hlavami v průvodu kolem věznice.⁷⁵ Lidé si uvědomovali, že pokud by byl uznán soudem vinným, svůj trest by si musel odsedět v moravské věznici Špilberk.

⁷⁰ GINSBORG, s. 73.

⁷¹ Tamtéž, s. 73–74.

⁷² ERRERA, FINZI, s. 87–90.

⁷³ FEDERIGO, Federico, *Il processo criminale-politico di Daniele Manin*, Venezia 1866, s. 8–9.

⁷⁴ ORTA, s. 173.

⁷⁵ FEDERIGO, s. 11.

Soud s Maninem a Tommaseem byl veden za zavřenými dveřmi a bez poroty. Pokus usvědčit oba muže ze spiknutí ovšem selhal. Stalo se tak i díky skutečnosti, že soudce Benvenuto Zannari byl nejen vysoce postavený a čestný muž, ale i tajný stoupenec risorgimenta. I když však byli oba obvinění na počátku března zproštěni vinny, ve vězení nadále zůstali. Stalo se tak z rozhodnutí rakouské policie, které padlo již 18. ledna, tedy v den jejich zatčení.⁷⁶ Doba, na niž Manin čekal, nastala. Obyvatelé bez ohledu na původ či povolání se sjednotili a byli ochotni bojovat proti Rakousku.

V druhé polovině února 1848 vypukla v Paříži revoluce, která z Francie učinila republiku. Netrvalo dlouho a revoluční vlna zasáhla i habsburskou monarchii, kde v jejím důsledku podal 13. března demisi kancléř Metternich. Právě revoluce ve Vídni a pád Metternicha odstartoval boje v Lombardsko-Benátském království proti rakouské armádě. Té velel od roku 1831 maršál Josef Radecký, který i v 81 letech byl nadále velice schopným a oblíbeným velitelem. Armáda čítala zhruba 70 až 75 000 mužů a zahrnovala maďarské, české, jihoslovanské, rakouské a italské prapory. Italové tvořili 33 % Radeckého armády a krátce po vypuknutí revoluce dezertovali.⁷⁷ Vzhledem ke zhoršující se situaci v Miláně na přelomu let 1847 a 1848 napsal Radecký memorandum, v němž žádal o vytvoření nové venkovské milice z dobrovolníků. Věřil, že v případě povstání města proti Rakušanům, mu tato nově vzniklá vojenská síla pomůže. Rolníci a sedláci však o spolupráci s rakouskou správou nestáli, a to nejen vzhledem k neschopnosti jakkoliv zmírnit nastalou těžkou ekonomickou krizi, ale i kvůli změně postoje církve po zvolení Pia IX.⁷⁸

Ve dnech 17. až 22. března proběhly v Miláně boje mezi obyvateli a vojáky. Po pětidenních potyčkách, kterým padlo přibližně 400 osob, se Radecký rozhodl z města stáhnout do oblasti čtyř pevností.⁷⁹

Situace v Benátkách byla vyhrocená. Každou noc se na zdech objevovaly plakáty s nápisem „Morte ai Tedeschi“, tedy smrt Němcům. V pozdních

⁷⁶ TREVELYAN, George Macaulay, *Manin and the Venetian Revolution of 1848*, New York 1974, s. 69.

⁷⁷ HEARDER, s. 200–201.

⁷⁸ GINSBORG, Paul, *Peasants and Revolutionaries in Venice and the Veneto, 1848*. In: *The Historical Journal* 17, 1974, 3, s. 513–514.

⁷⁹ BEALES, Derek, *The Risorgimento and the Unification of Italy*, London 2012, s. 90.

večerních hodinách 16. března proběhla v domě advokáta Giuseppe Giuratiho tajná schůzka, na níž bylo domluveno vysvobození Manina a Tommasea z vězení.⁸⁰ Následující den v časných ranních hodinách přivezl parník společnosti Lloyd z Terstu informace o revoluci ve Vídni, pádu Metternicha a příslibu ústavy. Lidé již na nic nečekali. Vydali se směrem k paláci guvernéra hraběte Pálffyho na náměstí Svatého Marka. Jelikož dům byl prakticky nehlídaný, dostal se lid dovnitř a stanul tváří v tvář samotnému Pálffymu a jeho vyděšené ženě. Benátčané požadovali propuštění Manina a Tommassea. Guvernér byl bez instrukce z Vídně a pro uklidnění situace nakonec lidu vyhověl.⁸¹

⁸⁰ TŮMA, s. 83–84.

⁸¹ GINSBORG, *Daniele*, s. 82.

4 Republika Svatého Marka a revoluční rok 1848

Daniele Manin a Niccolò Tommaseo byli v ranních hodinách 17. března spolu s dalšími politickými vězni propuštěni. Čekající dav oba muže následně na ramenou odnesl na nedaleké Náměstí svatého Marka, kde se jim dostalo bouřlivého přivítání.⁸² Manin zde promluvil k obyvatelům, zatímco guvernér Pálffy události přihlížel se zlostí ze svého palácového balkónu. Svůj projev završil tím, že „*někdy přicházejí chvíle, kdy povstání ... není jen právo, ale povinnost*“.⁸³ Následně se Manin odebral domů na Campo San Paternian ke své rodině.

Během svého pobytu ve vězení, vzhledem k vývoji událostí ve Francii, habsburské monarchii i v jednotlivých italských státech, postupně přehodnotil svůj postoj. V posledních dnech se rozhodl, že v případě propuštění a vhodných podmínek se pokusí o vzpouru. Jak se později svěřil své manželce, snažil se již ve vězení vybrat typ budoucího režimu. Rozhodl se bojovat za demokratické Benátky s volebním právem a voleným parlamentem, rovnost před zákonem a svobodu tisku i shromažďování. Nově odsoudil kompromisní řešení, že by Lombardsko-Benátské království získalo konstituci a panovníkem by byl buď rakouský místokrál, nebo italský princ. Věřil totiž, že s ohledem na minulost, by nové uspořádání časem přineslo další a ničivější revoluci. Rozhodl se pro vytvoření republiky, která měla být jakýmsi návratem ke slavné minulosti, ale i příslibem větší sociální a politické spravedlnosti. Nevylučoval však možnou budoucí spolupráci s ostatními italskými vládci a vytvoření jakési italské federace. V následujících dnech Manin seznamoval přátele a spolubojovníky se svými plány.⁸⁴

Tou dobou vypukla revoluce v Miláně a maršál Radecký, který ještě před měsícem věřil, že má situaci pevně v rukou, se hluboce zmýlil. Nejen že jeho vojska byla nucena opustit Milán, ale i v Benátkách, o nichž Radecký ještě nedávno prohlásil, že „*ať už se události v Benátkách vyvíjejí sebehůř, nemám*

⁸² CONTARINI, Pietro, *Memoriale veneto storico-politico dal 18 marzo al 26 agosto 1849*, Capolago 1850, s. 7.

⁸³ GINSBORG, Daniele, s. 89–90.

⁸⁴ Tamtéž, s. 86–89.

v tomto směru žádné obavy, protože jednak lze jen stěží najít méně vhodné místo k lidovému povstání a jednak je tak snadné poslat do Benátek posily, že já sám nebudu mít vůbec žádné potíže s potlačením jakéhokoli pokusu o povstání“, nyní začínaly propuknout silné protirakouské nepokoje.⁸⁵

Josef Václav Antonín František Karel Radecký z Radče se narodil 2. listopadu 1766 na zámku Třebnici u Sedlčan. Přestože po narození nevypadaly šance na přežití příliš slibně, stal se z Josefa významný rakouský velitel, který získal celou řadu ocenění a řádů a to nejen těch rakouského císaře, ale i například od ruského cara, bavorského či pruského krále. Jako mladý nadporučík se účastnil války habsburské monarchie po boku carského Ruska proti Osmanské říši a o pár let později i bojů s revoluční Francií v Nizozemsku a od roku 1796 v Itálii. I přes rakouský státní bankrot v březnu 1811 a nedostatek financí se Radeckému jako náčelníkovi generálního štábu ubytovatelského podařilo zvýšit bojovou hodnotu armády. Vytvořil novou složku armády takzvaný Landwehr, tedy zeměbranu shromažďující se k výcviku o víkendech, sjednotil délku vojenské služby na 11 let a větší důraz začal být nyní kladen na vzdělání vojáků a jejich výcvik. Radecký byl rovněž autorem plánu bitvy národů u Lipska, která skončila 19. října 1813 rozdrčením francouzské armády císaře Napoleona Bonaparta, jeho následnou rezignací a internací na ostrově Elba.⁸⁶

Po skončení napoleonských válek měl Radecký zaujmout své dřívější místo náčelníka generálního štábu ve Vídni. Místo toho však skončil nejprve v uherské Šoproni jako velitel divize a posléze v Olomouci jako velitel pevnosti. V jakémsi ústraní byl až do roku 1831, kdy byl jmenován velitelem rakouských sil v Lombardsko-Benátském království. O pět let později byl povýšen na polního maršála a stal se vrchním velitelem 100 tisícové Italské armády. Tato armáda se mu ovšem na jaře 1848 začala rozpadat, vzhledem k velké dezerci Italů.⁸⁷

Benátky byly v polovině února 1848 názorově rozděleny. Jedna skupina stála na straně Daniela Manina, druhá na straně jakéhosi městského zastupitelstva

⁸⁵ SKED, s. 130.

⁸⁶ HAVEL, ROMAŇÁK, s. 16, 28, 38, 43, 63 a 70.

⁸⁷ BROŽ, Ivan, *Manažeři války*, Praha 1994, s. 25.

v čele se starostou hrabětem Giovannim Correrem. Členové zastupitelstva pocházeli z řad šlechty či buržoazie, a proto odmítali revoluci a spokojili se s příslibem ústavy. Ve snaze zabránit nepokojům vyzývali obyvatele 17. března ke klidu. Lidé kolem Manina sice souhlasili, že je zapotřebí učinit další kroky, ale nebyli si jisti jejich formou. Samotný Manin chtěl vyvolat revoluci a v tomto plánu se spoléhal především na podporu prostých občanů.⁸⁸

Zatímco Manin trávil čas v kruhu rodinném, na Náměstí svatého Marka se v odpoledních hodinách 17. března shromáždil početný dav. Kolem 15. hodiny byly na místo povolány vojenské jednotky. Celkem bylo v Benátkách možno do zbraně povolat 8 370 mužů, z nichž 3 460 bylo italské národnosti. Velitelem těchto jednotek a současně i vojenským guvernérem města byl maďarský podmaršálek Ferdinand Zichy z Vaszonykeö. Na stožárech před Bazilikou svatého Marka byly vyvěšeny dvě malé vlajky s italskými barvami a jedna francouzská.⁸⁹ Úkolem přichozích vojáků bylo tyto vlajky strhnout, což se jim nepodařilo. Dostali tedy rozkaz upevnit na své zbraně bajonety a rozehnat dav. Mezi vojáky a masou obyvatel došlo k několika menším potyčkám, které se prozatím obešly bez ztrát na životech. Hrabě Pálffy vystoupil ve večerních hodinách s projevem, v němž žádal obyvatele o trpělivost a ujistil je, že jakmile dorazí informace o císařem nově udělené ústavě, okamžitě je zveřejní. Následujícího rána se na náměstí opět sešel houf lidí očekávající nové zprávy z Vídně. Lidé doufali, že Benátky získají ústavu, oddělí se od Lombardie a stanou se samostatným královstvím. Dle jejich představ se měl do čela takto nově vzniklé monarchie postavit jeden z arcivévodů pocházející z habsburského rodu. Na náměstí byli opět přivolaní vojáci. Jejich úkolem bylo, jako minulého dne, odstranit pověšené vlajky v barvách italské trikolóry. U dvou z nich se jim to povedlo, ovšem u třetí nastal problém.⁹⁰ Přítomní Benátčané v reakci na počínání převážně chorvatských vojáků se rozhodli zakročit. Po rakouských jednotkách byly obyvateli házeny kameny vytržené z náměstí. Odpovědí byla

⁸⁸ GINSBORG, *Daniele*, s. 90–91.

⁸⁹ Tamtéž, s. 91–92.

⁹⁰ KEATES, s. 99–100.

palba do davu, v jejímž důsledku zemřelo osm lidí, mezi nimi i dva chlapci ve věku 13 a 15 let, a dalších devět bylo vážně zraněno.⁹¹

Guvernér Pálffy v nastalé situaci nevěděl co dělat, a rozhodl se proto využít pro tyto účely zřízenou ústřední kongregaci. O radu požádal jednoho z jejích členů, poslance Pietra Fabrise. I on však byl bezradný a z toho důvodu se obrátil na Manina. Ten přišel s myšlenkou vytvoření občanské stráže. Maninovým motivem ovšem nebylo zklidnění situace: uvědomoval si, že pokud Benátčané chtějí převzít moc, musí být ozbrojeni. V případě, že by guvernér s nápadem souhlasil, nově vzniklá občanská stráž by po boku vojáků střežila strategicky významná místa, a pokud by se podařilo získat si na svou stranu italské vojáky, šance na ovládnutí města by značně stoupla. Současně měla občanská stráž zabránit vypuknutí anarchie. Hrabě Pálffy však tuto ideu odmítl. Pietro Fabris spolu se šlechticem Nicolem Morosinim následně odjel do Verony. Zde se sešli s místodržícím arcivévodou Rainerem, který v ranních hodinách dne 19. března vytvoření občanské stráže schválil. Manin odmítl čekat na verdikt místodržícího a žádal městské zastupitelstvo, aby na guvernéra vyvíjelo nátlak.⁹² Pálffy tomuto náporu podlehl a ještě téhož dne ve čtyři hodiny odpoledne přijal rozhodnutí na vytvoření občanské stráže o síle 200 mužů, kteří budou podléhat rozkazům rakouské policie. Ještě před určením početního omezení se Maninovi podařilo získat na 2 000 občanů. Ti byli poté vyzbrojeni mušketami a pistolemi, jiní halapartnami, oštěpy či dvouručními meči pocházejících ze starožitných sbírek. Jejich jedinou uniformou byl z počátku přes prsa nošená bílá šerpa. Hlavním velitelem tohoto seskupení se stal Angelo Mengaldo, veterán z napoleonských válek a tudíž i jeden z mála Benátčanů, který si prošel vojenskou službou.⁹³ Aniž by si to hned uvědomil, guvernér prohrál první kolo. Souhlasil totiž s vytvořením ozbrojené skupiny benátských občanů, nad nimiž neměl kontrolu. Pálffy i Zichy byli událostmi v monarchii natolik zmateni, že nedokázali převzít moc do vlastních rukou.⁹⁴

⁹¹ GINSBORG, *Daniele*, s. 92.

⁹² Tamtéž, s. 93–94.

⁹³ TREVELYAN, s. 93.

⁹⁴ GINSBORG, *Daniele*, s. 94–95.

Kolem deváté hodiny večerní zakotvil u Náměstí svatého Marka parník *Rakouského Lloyd* vyslaný z Terstu. Stejně jako před pár dny i nyní přivezl pro obyvatele města radostné novinky z Vídně. Císař Ferdinand I. přijal ústavu pro Lombardsko-Benátské království. Náměstím se rozlehly výkřiky radosti doprovázené vojenskou kapelou.⁹⁵ Následující dny se nesl ve znamení všeobecného veselí. S dobrou náladou ulicemi pochodovali členové občanské stáže, k nimž se přidala i italská část posádky, která nyní mohla beztréstně projevit náklonnost k národnímu hnutí. Přestože první potlesk v divadle Fenice byl pro guvernéra Pálffyho, následné provolávání slávy patřilo Maninovi, papeži Piu IX. a císaři Ferdinandovi I. Pouze chorvatská posádka v těchto dnech neoplývala benátským entuziasmem.⁹⁶

Již od svého propuštění z vězení Manin připravoval plán na ovládnutí strategicky významného arsenálu. Za tímto účelem navázal spojení s námořním kapitánem Antoniem Paoluccim, členem tajné vlastenecké skupiny Esperia. Manin byl Paoluccim ubezpečen, že na stranu povstalců se jistě přidá mnoho benátských námořníků. Stejně kladné odpovědi se mu dostalo i v případě samotných zaměstnanců arsenálu, a to od Giuseppa Pontiho, Paolucciho přítele. Do Benátek se 21. března dostali informace o bojích v Miláně. Následně se začali šířit zvěsti o plánovaném bombardování města. Toho dne Manin obdržel nepodepsaný dopis z arsenálu, v němž byl upozorněn, že druhého dne má být posílena chorvatská posádka. Tento slet událostí byl pro Daniela znamením, že není již nač čekat, a ještě téhož večera svolal do svého domu schůzku spiklenců.⁹⁷

Jako první se dne 22. března 1848 vzbouřili zaměstnanci arsenálu. Dělníci požadovali od počátku roku zvýšení platů, jelikož ceny zůstávaly nadále vysoké a mzdy se neměnily. Jejich hlavní vedoucí, kapitán Giovanni Marinovich, však něco takového striktně odmítal. Že situace začíná být vážná a potenciálně nebezpečná si uvědomil hrabě Zichy, který v únoru Marinovichovi doporučil, aby platy navýšil. On tuto radu však zcela ignoroval. Situace v arsenálu se nadále

⁹⁵ FORAMITI, Nicoló, *Storia dell'assedio di Venezia 1848–1849*, Venezia 1850, s. 9.

⁹⁶ TREVELYAN, s. 94–95.

⁹⁷ GINSBORG, *Daniele*, s. 96.

vyhrocovala až do osudného rána. Poté, co Marinovich přišel do práce, dělníci již nebyli schopni udržet svou nenávist a frustraci pod kontrolou a jakékoliv snahy Paolucciho o uklidnění vyšly v niveč. Marinovich byl rozbouřeným davem pronásledován až na věž na východním konci Porta Nuova, kde byl nejdříve jedním z dělníků smrtelně zraněn a posléze shozen ze schodů. Před svou smrtí žádal o přivolání kněze. Pracovníci arsenálu mu však odpověděli stejně, jako on odpovídal jejich žádostem o zvýšení mezd: „*forse la prossima settimana*“, možná příští týden.⁹⁸ Po obdržení zprávy od Paolucciho se Manin ihned vydal spolu se svým šestnáctiletým synem Giorgiem a pár přáteli na místo činu. Úmyslně se cestou vyhýbal rakouským hlídkám a vyzýval členy občanské stráže, aby se k němu připojili. Když tato početná skupina dorazila do arsenálu, Manin se ihned ujal vedení a aby zabránil možnému ostřelování města, přinutil viceadmirála Antona Stefana von Martiniho, aby mu předal nad arsenálem veškerou kontrolu. Na místo mezitím dorazil vojenský pluk i námořní pěchota. Poté, co občanská stráž odmítla vojáky vpustit do budovy, nařídili rakouští důstojníci zahájit palbu. Italští vojáci, kteří se během předešlých dní s členy občanské stráže spřátelili a převzali od nich myšlenky národního hnutí, se rozkazu vzepřeli a své důstojníky přemohli. Jelikož Manin cítil, že vítězství je na jejich straně, vůbec poprvé zvolal z hlavní brány: „*Viva San Marco*“, ať žije svatý Marek.⁹⁹

Mezitím se část občanské stráže pod vedením Carla Radaelliho zmocnila kanónů umístěných před Bazilikou svatého Marka. Hlavně čtyř kanónů byly následně namířeny do oken guvernérova paláce. Hrabě Pálffy se stal vězněm ve svém domě. Byl zcela odstřižen od příkazů z Vídně či od místokrále arcivévody Rainera.¹⁰⁰

Členové městského zastupitelstva si nepřáli, aby se hlavou nové demokratické republiky stal Daniele Manin. Rovněž se obávali občanských nepokojů. Z tohoto důvodu byl do guvernérova paláce vyslán Giorgio Francesco Avesani, který měl s hrabětem Pálffym vyjednat převzetí moci. Zpočátku se

⁹⁸ Tamtéž, s. 98.

⁹⁹ Tamtéž, s. 99–100.

¹⁰⁰ KEATES, s. 110.

guvernér zdráhal odevzdat veškerou moc zastupitelstvu, ale dav shromážděný na náměstí jeho názor změnil.¹⁰¹ Maninův projev zněl: „*Jsme svobodní a máme dvojí právo se tím chlubit, protože jsme se stali svobodnými, aniž bychom prolili kapku naší krve... Nestačí však zničit starověkou vládu; musíme ji nahradit novou a nejvhodnější se zdá být republika, která nám připomene naši slavnou minulost, vylepšenou o současnou svobodu. Nemyslím tím, abychom se oddělili od našich italských bratrů, naopak budeme tvořit jedno z center, které bude sloužit úspěšnému postupnému sjednocení této Itálie v jednu. Ať žije republika! Ať žije svoboda! Ať žije svatý Marek!*“¹⁰² Nyní již nebylo nač čekat. Zatímco Manin byl odnesen domů, jelikož se po svém projevu zhroutil, guvernér Pálffy předal veškerou moc hraběti Zichymu. Ten následně v půl sedmé večer podepsal kapitulaci.¹⁰³ Zastupitelstvo pak prostřednictvím novin proklamovalo: „*Občané! Vítězství je naše a bez krve. Rakouská civilní a vojenská vláda skončila. Sláva naší dobré občanské stráži! ... Prozatímní vláda bude zřízena a mezitím, pro potřeby této chvíle, se jí níže podepsaní okamžitě ujmou... Ať žijí Benátky! Ať žije Itálie!*“¹⁰⁴ Pod prohlášením se objevilo například jméno Avesaniho, Correra, Fabrise či velitele občanské stráže Mengalda.

Snaha nové prozatímní vlády, v jejímž čele stanul Avesani, převzít veškerou moc za podpory občanské stráže a z vedoucí pozice odstranit Manina, se nezdařila. Již v průběhu večera 22. března bylo zřejmé, že lid vnímá pouze jednu osobu jako svého vůdce, a tím byl Daniele Manin. Narůstající hněv Benátčanů se Manin pokusil zmírnit prohlášením: „*Benátčané, vím, že mě milujete a ve jménu této lásky vás žádám, abyste se v zákonném projevu své radosti chovali způsobem, který je vhodný pro muže, jež si zaslouží být svobodní.*“¹⁰⁵ Situace ve městě nakonec přinutila Avesaniho v půl čtvrté ráno dne 23. března, tedy po zhruba devíti hodinách u moci, rezignovat a předat vládu nad městem Mengaldovi. Ten v pravé poledne na Náměstí svatého Marka prohlásil

¹⁰¹ GINSBORG, *Daniele*, s. 100–101.

¹⁰² ZORZI, s. 587.

¹⁰³ GINSBORG, *Daniele*, s. 102.

¹⁰⁴ *Gazzetta di Venezia*, 23. 3. 1848, č. 68.

¹⁰⁵ GINSBORG, *Daniele*, s. 102.

Daniela Manina za prezidenta Republiky svatého Marka.¹⁰⁶ Symbolem nového státního útvaru se stala vlajka složená ze tří italských barev, tedy ze zelené, bílé a červené, to vše ještě doplněné o lva svatého Marka v levém horním rohu na zeleném poli.¹⁰⁷

Maninova vláda, v níž on sám zastával post prezidenta i ministra zahraničních věcí, se skládala z ministra kultury a školství Niccola Tommasea, ministra spravedlnosti Jacopa Castelliho, ministra financí Francesca Camerata, ministra války Francesca Solera, ministra námořnictva Antonia Paolucciho, ministra vnitřních záležitostí i staveb Pietra Paleocapa, ministra obchodu Leona Pincherleho a ministra bez portfeje Angela Toffoliho.¹⁰⁸ Přestože poslední z jmenovaných byl bez oficiální funkce, byl velmi důležitý, jelikož jako jediný pocházel z prostého lidu.

Toto radostné období zkazila informace z Puly. Když hrabě Zichy podepsal kapitulaci, loďstvo kotvící v Pule připadlo nové republice. Hrabě Pálffy si přál urychleně opustit Benátky a Manin, který věřil v jeho čestnost, mu toto vyplnil. Jakmile však parník opustil přístav, Pálffy se svými následovníky na palubě donutil kapitána ke změně kurzu. Loď tak doplula do Terstu, který byl stále pod rakouskou nadvládou. Rakušanům se následně podařilo dostat se k flotile v Pule dříve než Benátčanům a ovládnout ji.¹⁰⁹ Drobnou kompenzací bylo ovládnutí celé laguny s jejími četnými pevnostmi opatřenými tisíci děly. Největší a nejvýznamnější z nich byla Napoleonem vystavěná pevnost Marghera uprostřed močálů poblíž pevninské části. Zde se s chorvatskými vojáky utkala občanská garda z nedalekého Mestre, podpořena vojenskými dezertéry, obchodníky a železničáři. Ziskem a udržením tohoto významného bodu, kolem kterého vedla nedávno vybudovaná železnice, byla zaručena volná komunikace s pevninou.¹¹⁰

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 103–104.

¹⁰⁷ BOSWORTH, Richard J. B., *Italian Venice. A History*, London 2012, s. 12.

¹⁰⁸ *Gazzetta di Venezia*, 24. 3. 1848, č. 69.

¹⁰⁹ MAURICE, Edmund C., *The Revolutionary Movement of 1848–9 in Italy, Austria-Hungary, and Germany. With some Examination of the Previous Thirty-three Years*, London 1887, s. 273.

¹¹⁰ TREVELYAN, s. 119–120.

Jelikož již v prvních dnech republiky došlo k nepokojům mezi obyvatelstvem způsobených jejich různorodostí, bylo mnoho z nových zákonů vyhlášeno i s ohledem na uklidnění situace. Všemi nenáviděná daň za sůl byla snížena o jednu třetinu. Sběratelům odpadu byl navýšen plat. Byla zrušena daň z rybolovu. Pracovníci arsenálu byli za vstup do revoluce onoho památného 22. března finančně odměněni. Takzvané *bastinado*, čili bičování bosých chodidel různými předměty, bylo jakožto odporný a nelidský trest zrušeno. Dále došlo ke zrušení kolkovného u novin a byla zaručena svoboda tisku. Rovněž byla zavedena náboženská svoboda spolu s občanskou rovnoprávností. Nově mohl mít obžalovaný u soudu svého obhájce, který měl ze zákona volný přístup k příslušným svědkům. Všem školám bylo doporučeno, aby vyučovali italskou historii, kdy velký důraz měl být kladen hlavně na dějiny Benátek. Aby nic nepřipomínalo habsburskou nadvládu, byly lodě v laguně vlastenecky přejmenovány – z *Minervy* se stala *Itálie*, z *Husara Dobrovolník* a vzhledem k podobnosti s křestním jménem nenáviděného kancléře Metternicha byla *Klementa* přeměněna na *Civica* (občanská).¹¹¹ Dne 3. dubna bylo zrušeno clo na bavlnu i veškeré bavlněné zboží. Tento krok byl považován za první v postupné liberalizaci obchodních vztahů. Pomoc byla nabídnuta i drobným obchodníkům postiženým revolucí.¹¹²

Benátské události, stejně jako informace o pádu Metternicha, vyvolaly v oblasti historického pevninského benátského území, takzvaném *terraferma*, velký ohlas. Následující dny se nesly ve znamení vyhlašování občanských stráží v jednotlivých městech. Vzhledem k rychlosti benátského vítězství se provincie vyhnuly větším konfliktům s Rakušaný. V krátké době vznikaly v provinčních městech, tedy ve Vicenze, Trevisu, Udine, Bellunu, Rovigu či Padově, prozatímní vlády. Ty následně vyslaly své velvyslance do Benátek, aby navázali kontakt s tamními vůdci, seznámili se s jejich záměry a novou republikou jako takovou.¹¹³ Osvobození většiny Benátska od rakouské nadvlády se odehrálo s nebývalou rychlostí a bez větších ztrát na lidských životech. K 27. březnu tak

¹¹¹ KEATES, s. 125–126.

¹¹² GINSBORG, *Daniele*, s. 120.

¹¹³ Tamtéž, s. 104–112.

Rakousku z italských držav zbyly pouze ony čtyři pevnosti – Verona, Mantova, Peschiera a Legnano – do nichž byl maršál Radecký nucen se spolu se svým zbytkem vojska stáhnout.¹¹⁴

Dne 24. března byly provincie Maninem formálně vyzvány, aby se staly součástí Benátské republiky: „*Provincie ... budou s námi tvořit jednu rodinu bez rozdílných práv, protože povinnosti všech budou stejné; a každá provincie by měla začít tím, že pošle několik poslanců, v poměru k jejich velikosti, aby rozhodli o společné ústavě.*“¹¹⁵ Aby si získal přízeň tamního chudšího obyvatelstva, výzva byla následována dvěma vyhláškami, a to o zrušení daně z hlavy a snížení daně za sůl o jednu třetinu. Dopad byl obrovský. Po příjezdu do Benátek se provinčním vyslancům dostalo ujištění o záměrech vlády. K důležitým bodům patřila skutečnost, že provincie nebudou v žádném případě podřízené. Doktor Francesco Ferrero, jeden ze zástupců Trevisa, napsal: „*Republika je vyhlášena, ale není to ta stará republika; o ústavě bude rozhodovat ústavní shromáždění, které bude svoláno; nová republika je tak v souladu s dobou... Sídlo vlády bude v Benátkách, ale všechny provincie budou mít svého zástupce.*“¹¹⁶ Obdobné zprávy posílali i ostatní vyslanci do svých provincií. Již 24. března se Treviso a Padova staly součástí nového státu. Krátce nato se připojilo i Belluno a Rovigo. Dne 28. března totéž učinilo i Udine a o den později Vicenza. V každém z těchto měst byl následně zřízen prozatímní resortní výbor. Poté, co se podařilo přesvědčit i menší města, aby se podřídila těm provinčním, tvořilo na počátku dubna celé Benátsko, s výjimkou Rakušany okupovanou Veronou, Republiku svatého Marka.¹¹⁷

Král Karel Albert ze Sardinského království se za dané situace rozhodl bojovat proti Rakušanům a sjednotit celý Apeninský poloostrov. Na spolupráci se domluvil s novou milánskou prozatímní vládou, která byla ustanovena po takzvaných pěti krvavých dnech a odchodu maršála Radeckého. Dne 23. března vydal Karel Albert veřejné prohlášení, v němž oznámil svůj úmysl vpadnout do

¹¹⁴ TŮMA, s. 95.

¹¹⁵ GINSBORG, *Daniele*, s. 122.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 122–123.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 123.

Lombardsko-Benátska. Zde měli jeho vojáci posloužit jako pomoc a podpora proti Rakušanům. O dva dny později překročily piemontské oddíly o síle 40 000 mužů řeku Ticino, kterou Habsburská monarchie vnímala jako svou nejzápadnější hranici. Tímto aktem oficiálně započala první válka za nezávislost.¹¹⁸ Zanedlouho se do boje zapojili taktéž toskánské, římské a neapolské oddíly. Netrvalo však dlouho a objevily se první problémy. Papež Pius IX. se ve svém projevu ze dne 29. dubna zcela distancoval od konfliktu a o dva týdny později nastal dramatický zvrat i v Neapolském království, kde situaci opět plně ovládl král Ferdinand II. a tvrdě potrestal tamní liberální hnutí. Celá tíha války tak de facto skončila na bedrech Sardinského království a prozatímní milánské vlády. Karel Albert se rozhodl vést válku v duchu tradiční savojské dynastické politiky, jejímž cílem bylo přemluvit prozatímní milánskou i benátskou vlády, aby vyhlásila plebiscit. Ten by dle jeho představ rozhodl o připojení obou území k Piemontu.¹¹⁹

Maninovo očekávání, že v Lombardsku dojde taktéž k ustanovení republiky, se nenaplnilo. Navíc milánská prozatímní vláda příliš nesympatizovala s vyhlášením Benátské republiky. Manin tak ze strachu, že by mohl ohrozit jednotu italských protirakouských sil, přijal bezpodmínečně politiku Milána a potažmo tak i Karla Alberta a odsunul všechna důležitá rozhodnutí na dobu po válce. Přesně tak, jak si to sardinský král představoval. Nešlo o to, že by Manin Karlu Albertovi plně věřil, nechtěl ale dostat Benátskou republiku do pozice, kdy by sama musela čelit nejen habsburské monarchii, ale i italským vládcům. V té době navíc republika nedisponovala akceschopnou armádou, tudíž její šance by v případě válečného konfliktu s vycvičenou a vyzbrojenou armádou byly mizivé. Pro Manina rozhodnutí znamenalo definitivní opuštění myšlenky vyzvat Druhou francouzskou republiku k angažmá v severoitalském prostoru. Nakonec tak do Paříže odjeli dva vyslanci, kteří zde měli pouze nakoupit zbraně a požádat vládu o válečnou loď. Situace měla vliv i na vztah Benátek s provinciemi, které tím, že

¹¹⁸ KEATES, s. 137–138.

¹¹⁹ PROCACCI, s. 246–247.

místo úplného volebního shromáždění vznikl pouze konzulát, prakticky neměly žádný vliv.¹²⁰

Po vyhlášení republiky se napříč celým Benátskem rozlila vlna radosti a naděje, která stmelila všechny složky obyvatelstva. Velkou podporou jakýchkoliv akcí byly neustále se rozrůstající občanské stráže, do nichž se denně hlásilo mnoho dobrovolníků z měst, venkova či vzdálených horských území. Velkou roli sehrála i podpora ze strany církve, jejíž víra ve Svatou válku proti Rakousku, vyvolala nadšení prostého obyvatelstva.¹²¹

Maršálu Radeckému se na počátku dubna podařilo ve Veroně shromáždit přes 30 000 mužů, z nichž vyslal pět praporů a čtyři oddíly se šesti kanony na průzkum směrem k Vicenze. Jednotkám se podařilo proniknout do prostoru, kde se sbíhají výběžky alpských kopců na okraji hlavní silnice mezi obcemi Montebello, která se již nacházela kilometr za italskou linií, a Sorio.¹²² Zde ve večerních hodinách 7. dubna střetli s přibližně dvěma tisíci benátských dobrovolníků vedených starým generálem a veteránem z Napoleonských válek Marcantoniem Sanfermem. Zpočátku se Benátčanům dařilo útok odrazit, nicméně po příchodu rakouských posil nastala v táboře protivníků panika a Sanfermo vydal povel k ústupu, respektive vykřikl „*Zachraň se, kdo může*“ a následně odjel v kočáře, jelikož vzhledem ke svému věku a zdraví již nebyl jízdy na koni schopen, do Vicenzi. Výsledkem bylo 27 mrtvých a 29 zajatých Benátčanů.¹²³ Po vypálení několika domů se Rakušané stáhli, spolu se všemi italskými děly, zpět do veronské pevnosti. Přestože nešlo o velkou bitvu, mělo toto střetnutí významný vliv na rakouskou morálku. Šlo totiž o první vítězství po dlouhé řadě proher.¹²⁴

Na břehu řeky Soča (italsky Isonzo) leží uprostřed kopců Gorizia. Toto město, plné starých zámků a vil, bylo po dlouhou dobu využíváno jako rekreační středisko pro rakouské důstojníky, ať už v aktivní službě či v důchodu. Na tomto místě shromáždil generál Laval Nugent von Westmeath na 13 000 vojáků,

¹²⁰ GINSBORG, *Daniele*, s. 143–144, 147–148 a 151.

¹²¹ Tamtéž, s. 162–163 a 165.

¹²² TREVELYAN, s. 148–149.

¹²³ GINSBORG, *Daniele*, s. 171–172.

¹²⁴ TREVELYAN, s. 149.

s nimiž se v polovině dubna vydal do Verony na pomoc Radeckému. Cestou se mu podařilo získat ještě dalších 5000 mužů. Poměrně hladce se jim podařilo zvítězit při boji u vesnice Visco nad posádkou generála Carla Zucchiho z Palmanovy a zřídit blokádu této nedaleké pevnosti. Poté se dostali až k provinčnímu městu Udine, které se po tříhodinovém bombardování 22. dubna vzdalo. Obyvatelé totiž nebyli psychicky připraveni vidět své město v plamenech. Někteří vojáci místo bránění Udine propukli panice a část z nich se chtěla vydat ke svému městu Trevisu a bránit ho. Byli zde ovšem i tací, kteří se odmítli vzdát a utekli do kopců, kde se připojili k obráncům Osoppa nebo Calvi v údolí Cadore.¹²⁵ Rakousku se dařilo a k 27. dubnu ovládali celé území Friuli východně od řeky Tagliamento s výjimkou pevností Palmanova a Osoppo, které byly dobře vybavené a rakouskému náporu odolaly několik měsíců. S výraznějším odporem se generál Nugent setkal pouze u Pontebba, severně od Udine, kde zhruba 300 členů občanské strže bojovalo několik dní, aby zabránilo otevření spojnice do Korutan.¹²⁶

Situace byla vážná a vláda Benátské republiky si to uvědomovala. Daniel Manin ztrácel svůj optimismus. Mezi ministry probíhaly debaty o tom, zda se vzdát své republiky, podřídít se Piemontu a zachránit tak mnoho životů. K největším odpůrcům tohoto řešení patřil Tommaseo. Pomyslnou poslední kapkou pro tamní vládu byla událost v obci Castelnuovo. Z Verony byly v polovině dubna vyslány dva prapory, které měly za úkol vyhnat lombardské dobrovolníky utábořené právě v Castelnuovo. Celá akce byla velmi podobná té u Montebella s jedinou výjimkou. Maršál Radecký tentokrát zašel mnohem dál, když nařídil, aby byla celá vesnice spálena a její obyvatelé zmasakrováni. Zahynulo zde celkem 113 mužů, žen a dětí. Obyvatelé Benátska měli strach, že je postihne stejný osud a bylo jedno, zda od Nugentových jednotek z východu, nebo od samotného Radeckého. Benátská armáda neexistovala. Provinční výbory se tak shodly, že za daných okolností politická fúze se Sardinským královstvím představuje malou cenu za záchranu. Po dobytí Udine byl ještě téhož dne ke

¹²⁵ Tamtéž, s. 151–152.

¹²⁶ GINSBORG, *Daniele*, s. 183–184.

Karlu Albertovi vyslán ministr vnitřních záležitostí Paleocapa. Jeho úkolem bylo získat pomoc, ovšem aniž by učinil jakékoliv politické sliby. Tento rozkaz Paleocapa ignoroval a krále zpravil o připravenosti Benátek přistoupit k fúzi. Díky tomu bylo žádosti vyhověno a do Vicenzy byl vyslán piemontský generál Alberto La Marmora.¹²⁷

Dne 16. dubna rozhodl Benátský výbor obrany, že na obranu je zapotřebí 35 000 mužů a 5 000 jezdců. Poprvé od vzniku republiky tak došlo k debatám o vytvoření vlastní armády. Po pádu Udine bylo rozhodnuto, že ozbrojení muži z provincií Treviso a Padova budou přesunuti k řece Tagliamento jako pomoc nově příchozímu generálovi La Marmorovi. Dále bylo rozhodnuto, že v kopcích u Verony a Vicenzy vzniknou partyzánské oddíly. Veškeré snahy však byly k ničemu. La Marmora totiž jakékoliv vybudování benátské armády striktně odmítl.¹²⁸ Manin naléhal na Karla Alberta, aby zaslal do Benátska vojenskou pomoc. Pro krále byla ovšem důležitější blokáda pevnostního čtyřúhelníku s rakouskými vojsky uvnitř. Vzhledem k vývoji událostí však byl 24. dubna Karel Albert nucen souhlasit s vysláním armádní pomoci. Namísto Piemontanů ovšem dorazily papežské brigády.¹²⁹ Celkem se jednalo o zhruba 17 000 mužů, 900 jezdců a 22 kanónů. Generál Giacomo Durando velel zhruba 7000 mužů regulární armády, z nichž polovina tvořili Švýcaři. Doplnění byli dobrovolníky pod vedením plukovníka Andrea Ferrari. V případě, že by se Benátčanům podařilo shromáždit 10 000 ozbrojených mužů, kteří by bojovali po jejich boku, byly šance na zastavení a vytlačení Rakušanů silné. Naneštěstí Benátčané měli na počátku května 1848 k dispozici pouze 2000 mužů.¹³⁰

Naopak generál Nugent v té době disponoval přibližně 16 000 muži a dalších 8000 bylo na cestě pod vedením polního podmaršálka Ludwiga von Weldena. Na 2000 mužů bylo navíc vysláno do Toblachu (italsky Dobbiaco), aby zde otevřeli cestu do Benátska. Po příchodu k řece Tagliamento objevil Nugent tamní most zničený. Šlo o La Marmorův pokus o zastavení rakouských vojáků.

¹²⁷ Tamtéž, s. 188–191 a 197.

¹²⁸ GINSBORG, *Peasants*, s. 541.

¹²⁹ KEATES, s. 169 a 177.

¹³⁰ GINSBORG, *Peasants*, s. 542.

Nugent se však přes řeku i tak za tři dny dostal a to díky lešení, které našel v místním opravovaném kostele. La Marmora se s ohledem na své síly, které by odporu čelili zbytečně, stáhl za Piavu. Zde se setkal s Durandovými papežskými oddíly.¹³¹ Když se Nugent dostal 2. května k této řece, našel opět zničený most a na druhém břehu generála Duranda. Přes řeku vedly ještě další dva mosty. Generál Nugent si vybral severní cestu přes Belluno, které bez boje 5. května kapitulovalo. Stejně se krátce nato zachovalo i Feltre.¹³² Nugent měl následně před sebou tři možnosti, jak se dostat do Verony k Radeckému. Mohl se vydat nejsevernější cestou přes Trento přímo do Verony, nebo přes Bessano a nížinu, případně jít podél toku Piavy přes Cornudu a cestou zkusit dobýt Treviso. Generál Durando si nebyl jistý, jakou cestu jeho protivník zvolí. Rozhodnutí, kam soustředit své síly komplikovalo i benátské rozhodnutí uhájit Treviso za každou cenu. Nakonec se rozhodl soustředit své jednotky v Primolanu a střežit tak cestu na Bassano i Trent. Plukovníka Ferrariho poslal s dobrovolníky pro jistotu na jih k Trevisu a přidělil mu jen 100 dragounů a pět kanónů. Jak se posléze ukázalo, byla to velká chyba, jelikož Nugent se vydal právě tou nejjihnější cestou. K prvnímu střetu mezi Nugentovým předvojem a Ferrariho dobrovolníky došlo večer 8. května. Samotná bitva u Cornudy se rozhořela 9. května v ranních hodinách. Přestože se dobrovolníci statečně bránili, neměli příliš šancí proti stále rostoucí rakouské armádě. Spasit je mohl příchod Duranda, jemuž Ferrari poslal žádost o pomoc. Přestože Durando měl pochyby o reálné hrozbě útoku u Cornudy, vydal se Ferrarimu na pomoc. Když byl od bojiště pouhých osm kilometrů, zastihla ho zpráva z Primolana, podle níž se k italským pozicím blížilo několik tisíc rakouských vojáků. Durando si byl vědom, že na místě zanechal pouze tisícovku mužů a žádné dělo. Rozhodl se tedy vydat nazpět k Primolanu. Zde zjistil, že se vojáci bez jediného útoku vrátili zpět do Feltre. Byla to past. Pravý útok se opravdu konal u Cornudy a na návrat bylo již příliš pozdě. Ferrariho dobrovolníci mezitím bojovali statečně až do pozdního dopoledne. Po dvanáctihodinovém boji byl nakonec vydán povel k ústupu.

¹³¹ GINSBORG, *Daniele*, s. 199–200.

¹³² TARABA, Luboš, *Italské patálie maršála Radeckého. První válka za osvobození Itálie 1848–1849*, Praha 2013, s. 88–89.

Přestože ztráty na životech nebyly příliš velké – zemřelo nebo bylo zraněno zhruba 100 mužů – psychologický dopad byl obrovský. Demoralizace a nedisciplinovanost Ferrariho dobrovolníků nakonec donutila benátskou vládu k povolání Duranda na obranu Trevisa. Díky tomu nestálo Rakušanům při tažení do Verony nic v cestě.¹³³

Události posledních dnů byly zlomové pro rozhodnutí benátské vlády. Republikáni byli přehlasováni a 12. května došlo k vyhlášení dohody o sjednocení Lombardie a Benátska. Ve stejný den byl v Lombardii ovšem vyhlášen plebiscit, v němž lidé měli rozhodnout o přijetí Karla Alberta za svého panovníka. Přestože v Miláně došlo k několika republikánským demonstracím, výsledky referenda oznámené 8. června ukázaly, že z celkového počtu 661 626 mužů s volebním právem hlasovalo 561 000 pro fúzi a pouze 681 proti. V momentě, kdy se zpráva o plebiscitu v Lombardii dostala do Benátska, rozhodly se provinční výbory učinit totéž. A tak k 5. červnu tvořilo Benátskou republiku pouze samotné město a laguna kolem něj. Zbytek Benátska se buď rozhodl připojit k Sardinskému království, nebo byl dobyt rakouskou armádou.¹³⁴

Mezitím se generál Nugent po vítězství u Cornudy vydal k Trevisu. Plukovník Ferrari se s ohledem na demoralizaci a špatné chování dobrovolníků rozhodl z Trevisa přesunout do Mestre, nacházejícího se kousek od Benátek. Maršál Radecký byl netrpělivý a neustále pobízel Nugenta, aby se vydal přímou cestou do Verony. Nugent jej neposlechl. Svůj postup odůvodnil tím, že by treviská posádka mohla komplikovat distribuci zásob do Verony. Město se nehodlalo vzdát. Papežský plukovník hrabě Filippo Lante odmítl kapitulovat. Pro Rakušany to znamenalo další zdržení. Obléhání města trvalo dva dny. Poté Nugent ustoupil tlaku svých podřízených, kteří se chtěli vydat do Verony, a s výmluvou na špatný zdravotní stav se vzdal velení. Jeho nástupcem se stal podmaršál Georg von Thurn-Valsassina, který se s polovinou mužů vydal večer 18. května do Verony. Úkolem zbývajících jednotek bylo zabezpečit napříč Benátskem koridor, který byl ohrožován italskými dobrovolníky i samotnými

¹³³ GINSBORG, *Daniele*, s. 200–202.

¹³⁴ Tamtéž, s. 204–208.

Benátkami. Thurnův předvoj vedený knížetem Felixem Schwarzenbergem se k bráně Santa Lucia na předměstí Vicenzy dostal v odpoledních hodinách 20. května. Předvoj se pokusil město dobýt. Proti nim se na barikády postavili tamní obyvatelé spolu s římskou legií a univerzitním praporem. Boje byly přerušeny knížetem Schwarzenbergem až k večeru. Na rakouské straně bylo osm mrtvých a 88 raněných. Druhá strana evidovala 12 mrtvých a 70 raněných. Druhého dne k městu dorazila hlavní část. Generál Durando s rozhodl využít příležitosti a dva kilometry za městem Thurnovy muže napadl. Rakouská dělostřelecká akce ale útok změnila v Durandův útek. Thurn v tomto boji ztratil další dva muže a 30 jich bylo zraněno. Když byl Thurn pouhých 20 kilometrů před Veronou, obdržel Radeckého rozkaz vrátit se a Vicenzu dobýt. Měl na splnění dva dny. K dispozici dostal 18 500 mužů a 40 děl. Důvodem tohoto příkazu byly tenčící se zásoby a Vicenza byla překážkou. V noci z 23. na 24. května Rakušané obsadili přístupové cesty k městu. Uvnitř se nacházelo 11 000 mužů, kteří spolu s obyvateli pracovali v minulých dnech na vyztužení hradeb, kopání příkopů a stavbě barikád. Prokopáním břehu řeky navíc zatopili část polí před hradbami. Boj vypukl ještě onu noc. Po sedmihodinovém boji, ostřelování a bombardování se Thurn rozhodl akci ukončit. Dělostřelcům docházela munice a ztratil celkem 170 mužů, z nichž 50 jich padlo do zajetí. Bilance na italské straně byla 22 mrtvých a 66 raněných. Město však bylo uhájeno.¹³⁵ Toto dvojité vítězství vlilo bojujícím Italům v Benátsku novou sílu do žil.

Z Království obojí Sicílie byla na pomoc severu vyslána desetitisícová armáda, jejímž velitelem byl šestapadesátiletý Guglielmo Pepe. Dle příkazu měl své muže dovést k hraniční řece Pád a vyčkat na další instrukce. Do Benátek se tak jako první v polovině května dostavilo neapolské loďstvo a krátce nato se ve zdejších vodách objevilo i piemontské. Rakouská flotila urychleně unikla do Terstského přístavu, který jí poskytl ochranu. Spojené neapolské a piemontské loďstvo se rozhodlo místo útoku zahájit blokádu. Krátce nato se k nim ovšem donesla zpráva, že se na trůn Království obojí Sicílie vrátil Ferdinand II. a mezi první jeho příkazy patřilo stažení armády i námořnictva ze severu. Králův příkaz

¹³⁵ TARABA, *Italské patálie*, s. 92–95.

zastihl Pepeho ve chvíli, kdy se rozhodl přestat vyčkávat a překročit Pád ať už se souhlasem, nebo bez něj. Většina jeho mužů se ze strachu o práci vrátila na jih. Pepe tak překonal řeku pouze s dvěma prapory dobrovolníků a jedním regulérní armády. Po příchodu do Benátek byl okamžitě jmenován vrchním velitelem tamních sil. Taktéž neapolská flotila uposlechla králův rozkaz a vrátila se do jižních vod.¹³⁶

Tlak na benátskou vládu se stupňoval. Na konci května vydaly nedobyté provincie zprávu, v níž hrozili přerušáním veškerých vztahů s Benátkami do tří dnů, pokud se tamní vláda nerozhodne změnit svou podobu. Karel Albert byl totiž v jejich očích primárním zdrojem pomoci. Daniele Manin se však ze strany Piemontu obával zrady. V jeho představách převládala myšlenka na nové Campoformio, tedy že by Sardinské království předalo Benátsko Rakousku a za to by získalo Lombardii. Problém spočíval v tom, že Manin se ocitl také v opozici vůči zbytku vlády. Ministr financí Camerata je varoval, že vzhledem k zastavení obchodu s Rakouskem či absenci turismu Benátky izolaci finančně nezvládnou. Na 18. června tak bylo svoláno benátské shromáždění, které mělo o situaci s konečnou platností rozhodnout. Okamžitě poté, co informace pronikla na veřejnost, se obyvatelé z nižší a střední třídy postavili za Manina a jeho republiku. Benátčané rovněž upozorňovali, že je nebezpečné dát lidem tolik zodpovědnosti a upřednostňovali dvouúrovňový systém voleb. V praxi by to znamenalo, že obyvatelé by si vybrali své zástupce a ti by posléze vybírali poslance do shromáždění. Tento systém ovšem Manin okamžitě zamítl. Volby do shromáždění proběhly ve dnech 9. a 10. června a účastnila se jich pouze zhruba jedna třetina obyvatelstva. Volilo se podle jednotlivých farností a bez rezidenční kvalifikace. Díky tomu byl například Tommaseo zvolen v osmi různých farnostech a Manin ve čtyřech. Velkou část pak tvořili právníci, lékaři, faráři a obchodníci.¹³⁷

Když maršál Radecký obdržel posily, rozhodl se ve večerních hodinách 27. května opustit Veronu a utkat se s Karlem Albertem. Bylo dobyté městečko

¹³⁶ GINSBORG, *Daniele*, s. 221 – 223.

¹³⁷ Tamtéž, s. 223–227 a 235–239.

Garda a Bardolino nacházející se u jezera a další postup vedl k pevnosti Peschiera, kam chtěli Rakušané dopravit zásoby. Sám Radecký postupoval na další Rakušany držený opěrný bod, Mantovu. Dne 29. května se Radeckému podařilo získat nedaleké Curtatone a Montanaru. Tamní italsí vojáci se stáhli do Goita, kde následující den došlo k velké bitvě. Vzhledem k vývoji byl maršál Radecký nucen boj přerušit a ustoupit, jelikož pokračování by znamenalo pouze další mrtvé. Krátce nato se k němu navíc donesla zpráva, že Peschiera padla. Aby si spravil chuť, vydal se Radecký k Vicenze. Ta se opět statečně bránila, ovšem tentokrát neměla šanci. Maršál totiž, poučen z předchozích dvou neúspěšných pokusů, napřed obsadil pásmo kopců Monti Berici táhnoucí se k městu, čímž získal strategické body pro ostřelování.¹³⁸

Krátce po Vicenze se bez boje vzdala Padova a posléze i Treviso. Přeživší bojovníci odešli do posledního nedobytého města – Benátek – kde s ohledem na vývoj bylo plánované zasedání odloženo. Nyní bylo zapotřebí hájit město. Petice z 13. června vyzývala vládu, aby požádala o pomoc Francii. Díky tomu se Maninovi otevřela nedávno zavržená možnost. Vždyť Karel Albert mimo stovky dělostřelců v pevnosti Palmanova a generála La Marmory neposlal byt' jen jediného ze svých vojáků do Benátska. Bylo tedy otázkou, zda by po sloučení s Piemontem došlo ke změně.¹³⁹

Přestože Rakousko mělo svou flotilu umístěnou v nedalekém Terstu, vzhledem k přítomnosti sardinských a neapolských lodí od poloviny května, nedošlo k námořní blokádě Benátek. Námořní cesty navíc byly střeženy několika pevnůstkami a dělostřeleckými bateriemi. Přístup z pevniny byl pouze přes 11 kilometrů dlouhý železniční most z Mestre. Se stavbou železnice byla vybudována i pevná obrana širšího okolí města. Samotný přístup k mostu byl kontrolován rozlehlou pevností Marghera. Pokud chtěl Radecký dobýt Benátky, musel porazit Karla Alberta a zajistit kompletní blokádu města. Prvním krokem byl přesun vojáků pod vedením polního podmaršálka Weldena do Mestre.¹⁴⁰

¹³⁸ TARABA, *Italské patálie*, s. 95–123.

¹³⁹ GINSBORG, *Daniele*, s. 241 a 244.

¹⁴⁰ TARABA, *Italské patálie*, s. 127–128.

Bezútěšné situace Benátek, způsobené finančními a vojenskými obavami, se rozhodl využít hrabě Enrico Martini, zvláštní pověřenec Sardinského království. Ubezpečil Manina, že pokud bude okamžitě svoláno shromáždění, které se vysloví ve prospěch fúze, Piemont okamžitě pošle do Benátek své vojáky a k tomu i finanční prostředky. Pro Manina šlo o nabídku, kterou nemohl odmítnout, a tak benátská rada ministrů rozhodla svolat shromáždění na 3. července 1848.¹⁴¹ Konečné hlasování rozhodlo 4. července 127 hlasy o připojení Benátska ke Království horní Itálie, složené z Piemontu a Lombardie. Proti bylo pouze šest hlasů.¹⁴² Dne 6. července se v Dóžecím paláci sešlo benátské shromáždění, které s definitivní platností dojednalo spojení. Nový stát vzniklý v severní Itálii měl přibližně 11 milionů obyvatel a zahrnoval území dvou nejstarších italských republik – Janovské a Benátské. Prezidentem nové prozatímní vlády se stal benátský advokát Jacopo Castelli.¹⁴³ Manin, přestože získal 70 hlasů při volbě nových ministrů, se stáhl z veřejného života a o několik dní později se přidal k občanské stráž. Následující měsíc byly Benátky řízeny prozatímním ministrem Castellim a Paleocapou. Jejich úkolem bylo předat město Karlu Albertovi. Ten byl ovšem 25. července poražen maršálem Radeckým v bitvě u Custozy. Piemontská vojska se v následujících dnech stáhla nejprve do Milána a odtud přes řeku Ticino do Sardinského království. O několik dní později Radecký ovládl Milán.¹⁴⁴

Karel Albert byl oficiálně prohlášen panovníkem Benátek 6. srpna 1848, tentýž den, kdy Radecký vstoupil se svou armádou do lombardského hlavního města. Samotnou vládu měli na starosti tři mimořádní komisaři: markýz Vittorio Colli di Fellizano, generálmajor Luigi Cibrario a doktor Jacopo Castelli, který odstoupil z postu předsedy prozatímní vlády. Slavnostní inaugurace proběhla

¹⁴¹ KEATES, s. 231 a 233.

¹⁴² *Gazzetta di Venezia*, 5. 7. 1848, č. 166.

¹⁴³ PEPE, Guglielmo, *Narrative of Sens and Events in Italy. From 1847 to 1849 Including the Siege of Venice*, London 1850, s. 266.

¹⁴⁴ TREVELYAN, s. 203–204.

7. srpna ve velkém sále Dóžecího paláce a na Náměstí svatého Marka zavláli tři prapory s italskou trikolorou doplněné o lva svatého Marka a savojský kříž.¹⁴⁵

Dne 9. srpna bylo v Miláně podepsáno příměří nesoucí název dle jeho signatáře generála Carla Canera di Salasca, náčelníka štábu sardinské armády. Polní podmaršálek Welden pak ze svého sídla v Padově odeslal v tentýž den kopii příměří benátské vládě, kterou obdrželi 11. srpna. Jelikož vláda do té doby nedostala žádné oficiální vyrozumění od krále, rozhodla se s oznámením špatné zprávy vyčkat. Informace se ovšem dostala mezi lid.¹⁴⁶ Nejdůležitější částí byl čtvrtý článek, který jasně říkal, že úmluva zahrnuje taktéž město Benátky a benátskou pevninu a že veškeré sardinské vojenské síly na zemi i moři opustí město, pevnosti i přístav a vrátí se zpět do Sardinského království.¹⁴⁷ Ačkoliv informace nebyly Turínem potvrzeny, obyvatelé Benátek se cítili zrazeni a prodání Karlem Albertem. Ještě téhož večera se početný dav vydal k domu Daniela Manina a Niccola Tommasea, dvou zachránců vlasti. Oba byli doneseni na Náměstí svatého Marka. Zatímco Tommaseo nabídnutou úlohu odmítl, Manin šel situaci prodiskutovat s královskými komisaři.¹⁴⁸ Colli a Cibrario několikrát upozorňovali na skutečnost, že nemohou odstoupit, ale souhlasili, že nebudou konat vládní rozhodnutí. Poté Manin vyšel na balkon a na Náměstí svatého Marka nastalo hrobové ticho. Manin silným a jasným hlasem obyvatelům oznámil rozhodnutí komisařů a následně dodal: „*Pozitří shromáždění zvolí novou vládu. Příštích 48 hodin budu vládnout já*“.¹⁴⁹

Výsledkem benátského shromáždění z 13. srpna byl vznik triumvirátu, v jehož čele stanul dvoudenní diktátor Daniele Manin. Spolu s ním se vlády ujal Giambattista Cavedalis (armáda) a Leone Graziani (námořnictvo). Triumvirát se okamžitě prohlásil za prozatímní vládu s mandátem na obranu města a udržování veřejného pořádku. Oficiálně byl zrušen akt připojení ze 4. července a byla

¹⁴⁵ FLAGG, Edmund, *Venice. The City of the Sea. From the Invasion by Napoleon in 1797 to the Capitulation to Radetzky, in 1849*, New York 1853, s. 93–94 a 96–97.

¹⁴⁶ RADAELLI, Carlo Alberto, *Storia della asseggio di Venezia negli anni 1848 e 1849*, Napoli 1865, s. 201–202.

¹⁴⁷ *L'armistizio Salasco con documenti relativi per Luigi Grillo. Decorato della medaglia in argento al valor militare*, Ancona 1849, s. 31.

¹⁴⁸ CARRANO, Francesco, *Della difesa di Venezia negli anni 1848–49*, Genova 1850, s. 50.

¹⁴⁹ GINSBORG, Daniele, s. 266.

obnovena Benátská republika. U moci pak tento triumvirát zůstal až do března 1849.¹⁵⁰ Jelikož na pomoc Karla Alberta se již nešlo spoléhat, rozhodl se Manin konečně realizovat svou ideu a o pomoc požádal přátelskou Francouzskou republiku. Na březích laguny totiž tou dobou vyčkávala Weldenova vojska, která sice trpěla malárií a úplavicí, ale i tak byly její podmínky o něco lepší než ty obránců Marghery a ostatních menších pevností a baterií.¹⁵¹ Ještě předtím, než se k moci dostal opět Manin, napsal Castelli dopis francouzskému ministrovi zahraničí Julesovi Bastidovi, v němž upozorňoval, že by se Benátky mohly opět ocitnout osamoceny v boji proti nepříteli a snažil se apelovat na francouzskou pomoc. V podobném duchu se nesl druhý dopis z 11. srpna, tentokrát napsaný Maninem. Ten rovněž zmiňoval, že v blízké době opustí lagunu piemontské námořnictvo i vojáci. Po jmenování triumvirátu a po dohodě s prozatímní vládou napsal 14. srpna Manin třetí dopis Bastidovi, ve kterém již dal jasně najevo, že Benátky nejsou pod piemontskou nadvládou a jsou opět nezávislou republikou. Francouzi však válku nechtěli. Preferovali spíše revizi smluv z roku 1815 a zajištění nezávislosti Itálie prostřednictvím kongresu. Z obavy, že by zahraniční válka mohla aktivizovat revoluční proces i v samotné Francii, jako se tak stalo za první francouzské revoluce, bylo rozhodnuto o neintervenci do severní Itálie. Svůj podíl měla i piemontská diplomacie, která se snažila zabránit příchodu francouzských vojsk. Sardinské království usilovalo pouze o britsko-francouzské diplomatické zprostředkování. Britský velvyslanec v Paříži Constantine Henry Phipps markýz z Normanby, který se rovněž obával v přesunutí války z Itálie do Evropy, navrhl 5. srpna britsko-francouzské zprostředkování, na jehož základě by se Lombardie stala součástí Piemontu a Benátsko by bylo obětováno a navráceno Rakousku. Tento návrh byl následně 8. srpna odsouhlasen i premiérem Spojeného království Henry Templem vikomtem Palmerstonem. Ke zprostředkování jako takovému však nedošlo, jelikož 9. srpna bylo podepsáno příměří Karlem Albertem a Rakouskem.¹⁵²

¹⁵⁰ CANDELORO, Giorgio, *Storia dell'Italia moderna III. La rivoluzione nazionale (1846–1849)*, Milano 1960, s. 459.

¹⁵¹ KEATES, s. 256.

¹⁵² GINSBORG, Daniele, s. 278–279 a 281–284.

V druhé polovině srpna do Paříže zavítal sám Niccoló Tommaseo. Benátská žádost o pomoc, kterou osobně předal, přinutila francouzskou vládu o celé věci opět popřemýšlet. To spolu s rakouskou neústupností při vyjednávání vedlo k rozhodnutí vyslat vojenskou expedici do Benátek. Na tříměsíční plavbu bylo připraveno na 3000 vojáků. Hlavním úkolem bylo vyděsit Rakušany ohrožením okupace Benátek a přinutit je k diplomatickému jednání. Palmerstonův návrh ke společnému postupu s francouzskými silami v Benátkách byl kabinetem zamítnut. Ovšem francouzská expedice nakonec nevyplula. Rakušané se totiž rozhodli hrát o čas a navenek předstírali, že jsou ochotni se dohodnout. Jejich plán prohlédl Palmerston, který byl na Francouze za okamžité přijetí nabídky našťvaný. Dne 19. srpna, v době, kdy francouzská vláda si nebyla jistá intervencí, vyslala do benátských vod válečnou loď *Jupiter* a fregatu *Psyché*, které měly zajistit, aby město dokázalo vzdorovat, než se rozhodnou o dalších krocích. Jako satisfakci za nevyslání vojáků se ke dvěma zmíněným lodím připojila ještě loď *Asmodée* a *Brazier*. Tato čtyři plavidla měla navenek chránit zájmy francouzských občanů v Benátkách. Jejich přítomnost v zimě na přelomu let 1848 a 1849 ovšem znemožnila i silnou rakouskou blokádu města.¹⁵³

Jakousi novou nadějí byla říjnová revoluce ve Vídni. Tou dobou bylo v Benátsku okolo 21 000 mužů, z nich třetina měla malárii. Bylo jasné, že město je odhodlané se bránit a kapitulace nepřipadala v úvahu. Na nepřátelské lodě, které by se chtěly do města dostat, čekal složitý systém kanálů, písečné duny, příliv a síť pevností. Uvnitř města se Pepemu a Cavedalisovi navíc konečně podařilo vytvořit účinné bojové síly. Přestože pocházeli z odlišných prostředí, sdíleli napoleonskou minulost a byly si tudíž vědomi, že pokud mají Benátky dlouho a úspěšně vzdorovat, je nutné mít řádně disciplinované a organizované vojáky. Za zdmi města se skrývalo šest pěchotních legií o síle téměř 10 000 mužů. Velkou část tvořili sami Benátčané či obyvatelé benátských provincií. Šestá legie byla směsicí dobrovolníků z Benátek, Neapole, Lombardie, Bologně a Papežského státu. Pod závojem mlhy 27. října zaútočil Pepe spolu se 3000 vojáky na Mestre, které v té době hájilo 1500 rakouských mužů se šesti děly.

¹⁵³ Tamtéž, s. 285, 287–288 a 290–293.

Došlo zde k zuřivému boji od domu k domu. Válečnou kořistí se pro Benátčany stalo několik kanónů a 500 rakouských zajatců, kteří byli odvedeni do pevnosti Marghera. Ve stejný den se benátských vod vrátila piemontská flotila. Turínská vláda tento akt porušující podmínky příměří argumentovala navrácením rakouského obléhacího materiálu z Peschieri Rakousku. Benátky tak vedle svých dobře vybavených plachetnic měly k dispozici i čtyři francouzské lodě a piemontskou flotilu, což jim poskytlo pocit bezpečí.¹⁵⁴

Jedinou vážnější hrozbou tak byl bankrot. Z tohoto důvodu byl 16. srpna vydán dekret nařizující všem obyvatelům do 48 hodin shromáždit a odevzdat všechno zlato a stříbro. To bylo následně roztaveno a přetvořeno na mince.¹⁵⁵ Šlo však o krátkodobé řešení a již na konci srpna byla benátská vláda nucena zbytek Apeninského poloostrova o finanční pomoc. Tato půjčka byla garantována speciální hypotékou na Dóžecí palác či vládní budovu na Náměstí svatého Marka. Ušetřena nebyla ani významná umělecká díla, která byla využita k poskytnutí mezinárodních půjček. Ani to však nestačilo a tak se vláda rozhodla emitovat velké množství benátských papírových bankovek *moneta patriottica* (vlastenecká měna) a posléze i *moneta comunale* (obecní měna). Benátčané si na novou a mimo jejich území bezcennou měnu zvykli, ovšem vzhledem k velkému množství v oběhu i zde začala časem ztrácet na hodnotě, což se odrazilo na zhoršení již tak válkou špatných životních podmínek obyvatel.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 296–298 a 300.

¹⁵⁵ TŮMA, s. 103.

¹⁵⁶ GINSBORG, *Daniele*, s. 302–306.

5 Rok 1849 a porážka revoluce

Již na konci minulého roku se benátský triumvirát rozhodl uspořádat nové volby do benátského shromáždění. Místo hlasování na základě farností byly zřízeny volební komise, které město i lagunu rozdělily na celkem 14 volebních oblastí. Benátky byly rozděleny na osm částí, Chioggia na dvě a odlehlé ostrovy a vesnice Murano, Burano, Torcello, Pallestrina a San Pietro tvořily další jednotlivé části. Nově mohli hlasovat i nebenátští představitelé armády a námořnictva. Všichni kandidáti byli na volebních seznamech. Výsledky voleb, kterých se zúčastnilo 29 000 voličů, byly zveřejněny 30. ledna. Největší úspěch zaznamenal Daniele Manin s 11 000 hlasy a zvolením ve všech obvodech. Druhý byl Cavedalis se 7500 hlasy následován Tommaseem s 5200. Přestože největší úspěch měli vedoucí představitelé revoluce, složení oproti předchozímu shromáždění se změnilo. Představitelé Maninovy opozice, jako byl Italský klub,¹⁵⁷ Albertisté a další, získali rovněž velký počet hlasů. Za nejnižší a chudou třídu se do shromáždění dostali pouze dva gondoliéři.¹⁵⁸ A tak navzdory loajalitě dělnické třídy se do vlády dostali i tací, kteří se snažili omezit či alespoň zmenšit diktátorskou moc triumvirátu. Šlo především o ty, kterým stál Manin v cestě. Byli to právníci s politickými ambicemi, vojáci s vlastními představami o válce či občané, kteří toužili po míru i za cenu kapitulace a opětovnému podřízení habsburské monarchii.¹⁵⁹

Nové shromáždění se poprvé sešlo v polovině února v Dóžecím paláci. Důvodem bylo jmenování řečníka, jeho zástupce a čtyř tajemníků. Role řečníka byla nabídnuta Tommaseovi, který se po návratu z Paříže stal Maninovým protivníkem. Ten nabídku okamžitě odmítl a argumentoval špatným zdravotním stavem a selháním zraku. Na dalších jednáních Manin apeloval na shromáždění, aby přijalo návrh nového místopředsedy Giovanniho Minotta, čímž by triumvirát mohl nadále užívat zvláštních pravomocí. Probírána byla rovněž budoucí konference v Bruselu pod francouzsko-britskou záštitou, finance města a další

¹⁵⁷ Italský klub byl založen na Mazziniho republikánských myšlenkách a většina členů nepocházela z Benátska. K jejich činnosti patřila politická agitace a spiknutí.

¹⁵⁸ GINSBORG, *Daniele*, s. 314 a 316.

¹⁵⁹ TREVELYAN, s. 218.

organizační otázky. Radikální část shromáždění požadovala vojenský výpad, který by zopakoval úspěch z Mestre.¹⁶⁰ Cavedalis byl proti boji, dokud nebudou Benátčané řádně vyškolení. Dalším argumentem byl zdravotní stav zhruba 5000 vojáků, kteří se v důsledku nehygienických podmínek a zimy v pevnostech ocitli na seznamu nemocných. Taktéž největší podporu našel Cavedalis u samotného Manina, který rovněž byl proti další vojenské akci. Za tento postoj se oba ocitli pod rostoucí kritikou. Na konci února 1849 se navíc počet vojáků v Benátkách zmenšil na 17 396, a to díky odchodu římských vojáků zpět do Papežského státu.¹⁶¹

Novým rakouským ministerským předsedou se 21. listopadu 1848 stal princ Felix Schwarzenberg. V zimě 1848–1849 byly centrem odporu v Itálii Benátky a Schwarzenbergovým cílem bylo je co nejdříve podmanit. V cestě mu ovšem stálo několik překážek. Po přijetí britsko-francouzského zprostředkování muselo být Rakousko opatrné v dalších krocích. Ministerský předseda si uvědomoval, že přímočarý útok na Benátky by mohl vyvolat odpor ze strany francouzského veřejného mínění a následně zničit předchozí dohodu a poštvat proti sobě Francii. Bylo výhodnější, aby se možnost zprostředkování sama od sebe vytratila. Rakušané navíc postrádali potřebné síly k úplnému obléhání města na laguně.¹⁶² Benátky, přestože byly z pevniny izolované Weldenovým sborem, přežívaly díky zásobování po moři. Rakouský námořní kapitán Ludwig Kudriaffsky se totiž neodvažoval vzdalovat od května 1848 z Terstu. Svou zásluhu na tom měl Piemont, který nejen že poskytl lodě, ale měsíčně posílal i 600 000 lir. Samotná benátská flotila admirála Giorgia Bua by se na otevřeném moři nemohla rakouské malé eskadře, zahrnující tři fregaty, dvě korvety a pět brigantin, postavit. Benátská flotila se skládala z celkem 81 lodí, mezi nimiž byly pouze dvě korvety a dvě brigantiny.¹⁶³

Mezitím se v Benátkách rozpoutal boj o moc. Mohl za to hlavně Giuseppe Sirtori, který se snažil posunout vládu více doleva. Chtěl, aby Manin sdílel moc

¹⁶⁰ KEATES, s. 315–316.

¹⁶¹ GINSBORG, *Daniele*, s. 298–299.

¹⁶² Tamtéž, s. 295–296.

¹⁶³ TARABA, *Italské patálie*, s. 215–216.

i s radikálními členy shromáždění místo těch konzervativních, jako byli Cavedalis a Graziani. Manina jako takové svrhnout nechtěl, jelikož si uvědomoval, že by to bylo nemožné. Po dalších útocích radikálů nakonec 3. března triumvirát oznámil, že jakmile shromáždění dokončí ústavu, rezignuje.¹⁶⁴ Jak můžou Lombard'ané chtít připravit o moc toho, koho jsme si zvolili? Tato otázka se následně objevovala v myslích obyvatel. Situaci rozzlobený dav se sešel 5. března na Náměstí svatého Marka a vydal se ke dveřím Dóžecího paláce. Občanská garda odmítla čelit davu bajonety a ustoupila. Benátčanům se tak podařilo celkem jednoduše dveře otevřít a dostat se do budovy. Na schodišti se střetli se samotným Maninem. Ten jim s vytaseným mečem v ruce řekl, že pokud chtějí jít dál, musí se napřed dostat přes něj. Dav tak nakonec ustoupil a v poklidu odešel. O dva dny později shromáždění, vzhledem k incidentu, rozhodlo, že vše co Manin požadoval, bude splněno. K tomu všemu navíc získal absolutní kontrolu nad výkonnou mocí, měl právo na 15 dní odstavit od rozhodování shromáždění a mohl vydávat nouzové zákony.¹⁶⁵

Dne 12. března král Karel Albert vypověděl s Rakouskem uzavřené příměří a osm dní nato vypukl boj. Velením 86 000 armády byl pověřen polský generál Wojciech Chrzanowski. Oba tábory následně koncentrovaly své síly u Novary.¹⁶⁶ Důvodů, proč se král rozhodl přistoupit k opětovnému boji, bylo hned několik. Habsburská monarchie se musela potýkat se vzbouřenými Maďary. Šlo taktéž o otázku osobní cti, která utrpěla prohrou u Custozy, dobytím Milána a uzavřením příměří. Sardinskému království rovněž docházely finance. Opětovné vyhlášení války se však neshledalo s kladným přijetím u vysoce postavených členů armády. Ti nevěřili, že by mohli nad Radeckým tentokrát vyhrát. Navíc se jim nelíbilo, že hlavním velitelem ozbrojených sil se stal cizinec. Mezitím generál Pepe shromáždil část mužů v Chioggie, odkud chtěl proniknout do Bologně a spojit se zde s římskými vojsky a posléze se připojit k piemontským silám. Jako první mělo nepřátelskými liniemi projít 4610 mužů a po nich dalších 1845, včetně alpských legií. Pepeho síly však nepostupovaly

¹⁶⁴ GINSBORG, *Daniele*, s. 327–328.

¹⁶⁵ TREVELYAN, s. 219.

¹⁶⁶ CARRANO, s. 103 a 107–108.

tak rychle jak si jejich velitel představoval. Aniž by dosáhli svého vytyčeného cíle, po pár dnech je zastihla zpráva, že král Karel Albert byl poražen maršálem Radeckým v bitvě u Novary 23. března. Aby pro svou zemi zajistil lepší podmínky, abdikoval Karel Albert ve prospěch svého syna Viktora Emanuela II. Jím vyjednané příměří pak mimo jiné stanovilo, že piemontská flotila musela okamžitě opustit benátské vody.¹⁶⁷

Na 2. dubna bylo svoláno zasedání. S konečnou platností byl rozpuštěn triumvirát. Vlády se tak ujalo shromáždění a Daniele Manin byl jmenován prezidentem.¹⁶⁸ Toho dne v novinách vyšel dekret oznamující obyvatelstvu, že „Benátky budou vzdorovat Rakousku za každou cenu. Za tímto účelem je prezidentu Maninovi svěřena neomezená pravomoc“.¹⁶⁹ O dva dny později poslal Manin další žádost o pomoc jménem svého města Velké Británii a Francii. Obě odpovědi dorazily na počátku května a obsahovaly tutéž informaci, že Benátkám nezbude nic jiného, než s Rakouskem uzavřít mír.¹⁷⁰

Baron Julius Jacob von Haynau, který převzal velení sil u Benátek po Weldenovi, již na počátku února 1849 žádal Radeckého o povolení k útoku na pevnost Margheru. Jelikož v té době stále byla v platnosti dohoda o britsko-francouzském zprostředkování, byla tato prosba zamítnuta. Namísto přímého útoku tak byla rakouskými ženisty zahájena příprava obléhacího pásma, které mělo město odříznout od pevniny. Za tímto účelem byla vedle lopat, pytlů s pískem a dřeva dovezena rovněž děla z Benátských a Lombardských pevností. Po úspěchu Rakouska u Novary zablokoval rakouský viceadmirál dánského původu Hans Birch Dahlerup v polovině dubna Benátky z moře. Haynau si uvědomoval, že pokud chce Benátky dobít, musí vedle blokády ovládnout pevnost Marghera, z níž vedl železniční most. Začátek operací musel být s ohledem na špatném počasí odložen. Budování zákopů tak bylo možné zahájit až 20. dubna. Připravována byla rovněž postavení pro šedesátiliberní

¹⁶⁷ GINSBORG, *Daniele*, s. 331–332.

¹⁶⁸ PEPE, s. 111.

¹⁶⁹ *Gazzetta di Venezia*, 2. 4. 1849, č. 92.

¹⁷⁰ GINSBORG, *Daniele*, s. 336–337.

a třicetiliberní houfnice.¹⁷¹ K prvnímu bombardování došlo v ranních hodinách 4. května. V první fázi se dělostřelectvo zaměřilo na vnitřek pevnosti, aby mezi tamní posádkou vyvolalo paniku. Celému dění přihlíželi z věže v Mestre arcivévodové, novináři, vojenští historici i samotný maršál Radecký, který byl přesvědčený, že Marghera padne do tří dnů. Ve večerních hodinách 4. května byl vytvořen dokument, který Benátčanům nabízel milost a shovívavost, pokud se do 24 hodin vzdají. V opačném případě by započala tvrdá a nemilosrdná válka. Něco takového ale Manin okamžitě odmítl. Jediný s kým by byl ochotný vyjednávat, byl přímo ministr císařské vlády.¹⁷² Marghera byla statečně bráněna po další tři týdny dvou a půl tisícovou posádkou pod vrchním velením plukovníka Girolama Ulloa. Jejich odvážný boj byl sledován nejen z Mestre, ale i z Benátek. Dne 27. května, ještě před zahájením dalšího rakouského masivního útoku, rozhodl mladý neapolský velitel Ulloa, že odpor již dlouho nevydrží a pod závojem tmy byla pevnost opuštěna. Ustupující Benátčané zničili pět oblouků železničního mostu, aby tak zabránili rakouskému postupu k samotnému městu. Blíže k Benátkám byla na tomto mostě zřízena ozbrojená baterie San Antonio.¹⁷³

V polovině května byl Haynau, nebo jak říkali Italové Hyena z Brescie, císařem Františkem Josefem I. poslán do Uherska a dobytí Benátek bylo svěřeno podmaršálkovi Thurn-Valsassinovi. Ani po získání Marghery však Rakušané neměli zcela vyhráno. Do samotného města se suchou nohou dostat nemohli a ani po vodě by to s ohledem na velké množství pevnůstek nebylo možné. Viceadmirál Dahlerup se navíc ani nepokoušel své lodě vystavit takovému nebezpečí.¹⁷⁴ Ovšem stejně jako na rakouské straně tak i v benátských pevnostech bojovníky sužovala horečka, v jejímž důsledku zemřelo na 100 obránců.¹⁷⁵

Poslední květnový den roku 1849 poslal rakouský ministr financí Karl Ludwig von Bruck krátký a zdvořilý vzkaz Maninovi. Reagoval tak na Maninovu odpověď z 5. května na Radeckého ultimátum, že je ochoten jednat pouze se

¹⁷¹ TARABA, *Italské patálie*, s. 277–278.

¹⁷² KEATES, s. 344–346.

¹⁷³ GINSBORG, *Daniele*, s. 338.

¹⁷⁴ TARABA, *Italské patálie*, s. 279.

¹⁷⁵ TREVELYAN, s. 229.

členem císařské vlády. Dle zprávy se měl Bruck zdržet na ústředí ve Vile Papadopoli u Mestre do následující osmé hodiny ranní. Italský důstojník, do jehož rukou byla zpráva doručena, ji odmítl přijmout, jelikož byla adresována panu Maninovi, benátskému právníkovi a nikoliv prezidentovi benátské vlády. Zprávu tak Daniele Manin obdržel krátce před schůzkou shromáždění v Dóžecím paláci. Tato nabídka zůstala bez odezvy. Až o dva týdny později začal Manin zvažovat své možnosti a přijetí Radeckého podmínek se na seznamu nacházelo až na posledním místě. Byl si totiž vědom toho, že v momentě, kdy by s maršalovými podmínkami souhlasil, ztratil by veškerou důvěru, kterou do něj benátský lid, a nejen on, vložil.¹⁷⁶

Od 3. června opět začal Italský klub s agitací vůči Maninovi. Vojáci i občané byli pozváni k nedělním debatám o celkovém dění. Benátský prezident se v tuto chvíli rozhodl razantně zakročit a Klub zavřel. Proti jeho nařízení se, vzhledem ke skutečnosti, že velká část členů této organizace byla současně i členy shromáždění a měla zde možnost prezentovat své myšlenky, nezvedla přílišná vlna nevole.¹⁷⁷ Bylo však nutné učinit nějaké změny, a to převážně ve vojenské sféře. Stále více hlasů volalo po vytvoření nové vojenské komise s rozsáhlými pravomocemi. Dne 16. června bylo výborem rozhodnuto pokračovat v odporu. Dále pak byla jmenována vojenská komise s plnou mocí skládající se z Ulloa, Sirtoriho a mladého poručíka benátského námořnictva Francesca Baldisserotta. O jejich činnosti nejsou známy žádné podrobnosti, neboť byly téměř veškeré dokumenty před jejich odchodem z Benátek na konci revoluce zničeny. Prvním krokem bylo odstranění důstojníků, kteří dle jejich názoru byli v minulosti příliš opatrní či utrpěli porážku, z odpovědných pozic. Díky tomu se jejich vliv na všechny složky benátské armády i námořnictva upevnil. Jelikož k 15. červnu byl celkový počet benátské armády 14 424 mužů, z toho navíc 1035 pobývalo v nemocnici, rozhodli se vojenští komisaři rekrutovat nové vojáky. Do 25. července se tak počet vojáků zvýšil na 16 574. Naproti tomu občanská stráž, která sehrála na počátku revoluce velikou roli, se

¹⁷⁶ KEATES, s. 366–367.

¹⁷⁷ TREVELYAN, s. 230.

rozpadla. Vzhledem k tomu, že Baldisserotto byl umírněnější než jeho dva kolegové, v námořnictvu k tak velkým změnám nedošlo. Neúnavná činnost vojenské komise významně přispěla k hrdinskému bránění města v létě 1849. Nicméně v době jejího vzniku byl již prostor na jakékoliv manévrování nenávratně pryč.¹⁷⁸

V nastalé chvíli kromě Benátek vzdorovaly pouze Uhry. Již 20. května 1849 došlo k podpisu aliance v Duinu, na jejímž základě maďarští vůdci přislíbili Benátkám značnou finanční pomoc. Obyvatelé rovněž doufali, že v budoucnu dojde k úspěšné maďarské expedici na Jadran. Naneštěstí rakouský ministerský předseda Schwarzenberg se rozhodl požádat o pomoc v boji proti vzbouřeným Uhrám cara Mikuláše I. Jeho zásah přinesl krvavé potlačení revoluce, která definitivně skončila 13. srpna kapitulací u Világoše.¹⁷⁹

Na počátku července se Benátčanům naskytla nečekaná a poněkud komická podívaná. Rakušané se rozhodli využít novou taktiku útoku. Z lodí admirála Dahlerupa vypustili desítky balonů obsahující výbušniny s časovačem. Šlo tak o první letecké bombardování v historii. Naštěstí pro Benátky některé balony praskly a spadly do laguny, jiné odnesl jihovýchodní vítr nad Mestre. Vzhledem k téměř nulové úspěšnosti byl tento způsob boje po několika dnech ukončen.¹⁸⁰ Celá situace se změnila s příchodem konce července. Město se ze dvou třetin ocitlo na dostřel rakouských dělostřelců – mimo se ocitlo Náměstí svatého Marka s okolím a arsenál. V noci z 29. na 30. července tak byly Benátky poprvé úspěšně bombardovány. Místo paniky však nastalá situace vyvolala ještě silnější odpor.¹⁸¹ Během posledních červencových dnů město zasáhlo na 213 granátů.¹⁸²

Obyvatelé byli nadále odhodláni se nevzdat. Bohužel podmínky, v nichž museli žít, se v létě rychle horšily. Vzhledem k blokádě byl nedostatek potravin i ostatních životně důležitých produktů. Cena chleba, která se téměř celou dobu revoluce držela v přijatelné výši, začala rychle zvedat. Strádající obyvatelé

¹⁷⁸ GINSBORG, *Daniele*, s. 340–343.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 345–346.

¹⁸⁰ KEATES, s. 385–386.

¹⁸¹ TREVELYAN, s. 232.

¹⁸² TARABA, *Italské patálie*, s. 279.

museli čelit dnem i nocí rakouskému bombardování. Pro zefektivnění účinku Rakušané před vypálením zahřívali dělové koule. Ty pak díky své teplotě měly po dopadu zažehnout oheň. Jelikož však nebylo k dispozici potřebné množství pecí, ne všechny vystřelené koule prošly tímto procesem. Následné požáry způsobené „vídeňskými pomeranči“ navíc byly celkem rychle uhašeny zesíleným benátským hasičským sborem. Z rakouských dělových koulí se navíc v arsenálu vyráběla nová munice pro vojsko. Poté, co se obyvatelé vzpamatovali z prvotního šoku se Sirtori rozhodl učinit výpad a spolu s 1200 muži se vydal 1. srpna z pevnosti Brondolo na jižním konci laguny směrem k nepřítelům. Ze své výpravy se vrátili se 175 kusy dobytka, vínem, kukuřicí a rakouskou vlajkou. Přestože zisk potravin nebyl tak velký, akce měla pozitivní dopad především na psychiku obyvatel. Přesto se ve městě nacházela malá část obyvatel, převážně šlechta, která požadovala kapitulaci. Byla rovněž vypracována petice. Ta se ovšem shromáždění k projednání nedostala, neboť poté, co se ona informace rozšířila městem, početný dav skládající se z vojáků, občanské stráže i chudých občanů zaútočil 3. srpna na sídlo autora petice Girolama Dandola. Veškeré knihy, nábytek či obrazy byly rozhořčeným davem vyhozeny z oken do kanálu.¹⁸³

Vedle hladu, bombardování a obavě z vypuknutí občanské války se Benátky musely potýkat s něčím, čemu již nedokázaly vzdorovat – s cholerou. Nemoc propukla na počátku července a do 23. srpna měla za následek na 2788 obětí. Smrt zasáhla téměř každou rodinu. V samotných Benátkách nebylo místo, kam by mohli být mrtví pohřbeni. Těla byla proto svezena a ponechána na volném prostranství na náměstí před bazilikou San Pietro di Castello, odkud se vlivem letního počasí nesl silný pach rozkládajících se mrtvol. Nedaleko tohoto místa se nacházela kasárna, jejichž obyvatelé byli vzhledem ke špatným hygienickým podmínkám více náchylní k onemocnění cholerou a jejich odpor se tak začal snižovat.¹⁸⁴

¹⁸³ GINSBORG, *Daniele*, s. 347 a 351–353.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 355.

Na počátku srpna benátské shromáždění rozhodlo, že veškerá moc je opět v rukou Daniela Manina. Jeho jedinou snahou bylo od 6. srpna vysvobodit Benátky, zbavit obyvatele utrpení a zajistit čestné podmínky kapitulace. O svých záměrech informoval prostřednictvím dopisu 11. srpna rakouského vyslance Brucka. Odpovědí z 16. srpna bylo nabídnutí stejných podmínek, jaké předložil maršál Radecký v květnu téhož roku. Následujícího dne Manin vyslal do Mestre za účelem vyjednání kapitulace komisi, v níž byl hrabě Dataico Medin, advokát Giorgio Calucci, Niccoló Priuli, generál Cavedalis za vojsko a za obchodníky kupec Antonini. Tato pětice se sešla s generálem Karlem Gorzkowskim, který nahradil hraběte Thurna. Generál ovšem neměl od Radeckého plnou moc a bylo tedy zapotřebí s vyjednáváním vyčkat.¹⁸⁵ Podmínky příměří byly dohodnuty a podepsány 22. srpna benátskou komisí a ve jménu císaře generálem Gorzkowskim a generálem Heinrichem von Hessem.¹⁸⁶ Všichni důstojníci, kteří v průběhu revoluce dezertovali z rakouské armády, všichni italští vojáci a 40 benátských občanů, převážně vůdců revoluce, muselo opustit Benátky. Ostatním obyvatelům města byla udělena amnestie.¹⁸⁷

Dne 24. srpna 1849 ve dvě hodiny odpoledne podepsal prezident Manin poslední prohlášení nezávislé Republiky svatého Marka oznamující, že prozatímní vláda ukončila svou funkci, veškerá moc přešla do rukou městského úřadu a že veřejný pořádek, klid a bezpečnost zajišťovala občanská stráž a ozbrojené síly.¹⁸⁸

O tři dny později, tedy 27. srpna, obsadili maďarští vojáci Náměstí svatého Marka a druhého dne do města vstoupil generál Gorzkowski. Toho dne pak ve tři hodiny odpoledne opustila benátské vody francouzská loď *Pluton*, která na své palubě vezla Daniela Manina s rodinou, stejně jako Tommasea, Pepeho, Sirtoriho, Mengalda a další vůdce republiky do jejich exilu. Nikdo z nich se již do Benátek nesměl vrátit.¹⁸⁹

¹⁸⁵ FLAGG, s. 469–472.

¹⁸⁶ KEATES, s. 408.

¹⁸⁷ GINSBORG, *Daniele*, s. 362.

¹⁸⁸ *Gazzetta di Venezia*, 24. 8. 1849, č. 227.

¹⁸⁹ GINSBORG, *Daniele*, s. 363.

6 Benátky na cestě ke sjednocené Itálii

Krátce po opuštění svého milovaného města musel Daniele Manin čelit další ráně. Jen pár hodin po příplutí do Marseille ztratil i svou drahou choť, která podlehla choleře.¹⁹⁰ Krátce nato se Manin přesunul i s oběma dětmi do Paříže. Zde roku 1854 zemřela dcera Emilie a Manin tak ve francouzské metropoli zůstal již pouze se svým synem Giorgiem, a to do 22. září 1857, kdy v Paříži zemřel i Daniele.¹⁹¹

Po ukončení činnosti prozatímního shromáždění se vlády nad městem ujal staronový starosta hrabě Giovanni Correr. Po příchodu do Benátek byl Gorzowski se svými muži zaskočen a ohromen tím, v jakých podmínkách zde lidé během bombardování, hladovění a epidemie cholery žili, aniž by vypuklo povstání vůči Maninově vládě. Jakýmsi konečným potvrzením rakouského opětovného zisku Benátek byl 30. srpna 1849 triumfální příchod maršála Josefa Radeckého spolu s následným ceremoniálem. Napřed maršál poděkoval a pochválil odvážné rakouské vojáky, slíbil mír pod rakouskou vlajkou a následně za zvuku Císařské hymny z pera rakouského skladatele Josepha Haydna přešel spolu s admirálem Dahlerupem Náměstí svatého Marka, kde byli oficiálně přivítáni starostou Correrem a kardinálem Giacomem Monicem.¹⁹²

Po definitivním ukončení revoluce se roku 1849 novým místodržícím v Lombardsko-Benátském království stal maršál Josef Radecký z Radče.¹⁹³ Tuto funkci vykonával až do roku 1857, kdy byl po 72 letech aktivní vojenské služby penzionován.¹⁹⁴ V letech 1853 a 1854 si ve Vídni uvědomili, že dosavadní represivní politika v Itálii musí být změněna, aby se předešlo dalšímu vypuknutí revoluce. Z tohoto důvodu přišel ministr vnitra Alexander Bach s návrhem, aby pro zlepšení vztahů odjel císař i s manželkou do Lombardsko-Benátska, kde měli nejdříve v Benátkách a poté i v Miláně strávit nějakou dobu. Cesta císařského páru započala v listopadu 1856 návštěvou Terstu, kde bylo umístěno rakouské

¹⁹⁰ GINSBORG, *Daniele*, s. 377.

¹⁹¹ HOLLAND, s. 122–123.

¹⁹² KEATES, s. 413–415.

¹⁹³ BROŽ, s. 28.

¹⁹⁴ HAVEL, ROMANÁK, s. 196.

válečné loďstvo. Zde se setkal se svým mladším bratrem a zároveň velitelem válečného námořnictva arcivévodou Ferdinandem Maxmiliánem. Jejich kroky posléze směřovaly do Benátek, kde je přivítalo hrobové ticho. Obyvatelé se sice shromáždit museli, ale nikdo je nemohl nutit, aby dali najevo radost a sympatie. Nepřátelská nálada nejvíce zapůsobila na Alžbětu. Ta císaři radila, aby místo násilí ukázal svou dobrou vůli. František Josef I., který během revoluce 1848 bojoval v Radeckého armádě a o něčem takovém nechtěl ani slyšet, nakonec své milované ženě vyhověl. Dne 3. prosince 1856 bylo odvoláno velké množství všemožných zákazů a omezení. Lid, který si uvědomoval, komu za zlepšení podmínek vděčí, si tak krásnou císařovnu zamiloval. Alžbětě se navíc podařilo vyjednat u císaře milost pro řadu zatčených mužů, kterým byl následně i navrácen majetek. Téměř totožně se situace opakovala i v Miláně. V důsledku této návštěvy si císař uvědomil, jak neúčinný je nastolený systém a že je na čase poslat Radeckého do důchodu. Novým místodržícím se tak, i na žádost Leopolda I. Belgického, stal císařův bratr Maxmilián, snoubenec belgické princezny Charlotty. O dva roky později byl však svého úřadu zbaven a to poté, co se císař dozvěděl o Maxmiliánově snaze vyjednat možnost, aby se stal králem na Rakousku nezávislé Itálii.¹⁹⁵ Nově nastolený kurz rakouské politiky v druhé polovině 50. let v Lombardsko-Benátském království vyvolal znepokojení v Sardinském království.¹⁹⁶

Sardinský státník Camillo Benso hrabě di Cavour se nadále pod patronací krále Viktora Emanuela II. snažil o sjednocení Itálie. Cavour, který nevěřil v heslo *Italia farà da sé* (Itálie se vytvoří sama), které často používal bývalý král Karel Albert, se rozhodl na počátku 50. let jednat. Příležitost pro získání prvních spojenců se naskytla po vypuknutí Krymské války v roce 1853. Sardinské království se na počátku roku 1855 na popud Cavoura postavilo na stranu Francie a Velké Británie proti Rusku, s nímž od roku 1848 byly přerušeny diplomatické vztahy. Habsburská monarchie, která se odmítla do konfliktu zapojit, si svým jednáním zneprátelila obě strany. Sardinské království naopak získalo spojence

¹⁹⁵ PRASCHL-BICHLEROVÁ, Gabriele, *Ferdinand Maxmilián Habsburský. Soukromé dopisy císaře a jeho rodiny. Poprvé zveřejněná korespondence Habsburků*, Praha 2008, s.183.

¹⁹⁶ PERNES, Jiří, *Maxmilián I. Mexický císař z rodu Habsburků*, Praha 1997, s. 91–96.

a mohlo po boku velmocí zasednout k jednacímu stolu v Paříži. Přestože zde nebyl prostor pro Cavourův boj za italský národ, Napoleon III. pro tento účel uspořádal dodatkovou konferenci ve dnech 8.–16. dubna 1856, která měla dát účastníkům prostor k vyslovení svého názoru k ožehavým otázkám doby. Vedle již zmíněného italského problému se řešila například úprava válečného práva na moři či odvolání rakouských a francouzských okupačních sil z Říma. Hrabě Cavour, který byl skvělým řečníkem, zde získal nového a silného spojence – Napoleona III.¹⁹⁷

Francouzský císař Napoleon III. se roku 1857 ocitl v nelehké pozici. Cítil, že jeho oblíbenost mezi Francouzi začíná upadat. V létě Cavourovi jeho přítel hrabě Roger de Salmour sdělil, že císař „*určitě využije prostředky, co mu nabízíme, aby vyhnáním Rakušanů (z Itálie) posílil svůj trůn*“.¹⁹⁸ Na schůzce Napoleona III. s carem Alexandrem II. v září 1857 ve Stuttgartu byl první jmenovaný ujištěn, že v případném konfliktu Rusko Františku Josefovi I. na pomoc nepřijde. Přesně toto ujištění Napoleon potřeboval. Další kroky francouzsko-sardinské spolupráce byly zastaveny v lednu 1858. Mohl za to nevydařený pokus o atentát zinscenovaný italským revolucionářem Felicem hrabětem Orsinim, který byl přesvědčen, že když odstraní Napoleona III., vypukne ve Francii revoluce a ta se následně přesune přes Alpy na Apeninský poloostrov.¹⁹⁹

Tajné setkání mezi Napoleonem III a hrabětem Cavourem se uskutečnilo až 20. července 1858 v lázních Plombières. Na základě ústní dohody mělo Sardinské království vyvolat válku s habsburskou monarchií a až by se tak stalo, Francie by Piemont vojensky podpořila. Cavourova původní představa, že Sardinské království převezme identickou roli, jakou získalo po roce 1815 Rakousko, se neslučovala s tou Napoleonovou. Císař chtěl, aby v Itálii vznikla federace čtyř států – Horní Itálie, Střední Itálie, Řím a Obojí Sicílie – do jejíhož čela by se postavil papež. Samotná Horní Itálie měla vzniknout spojením

¹⁹⁷ ŠUSTA, Josef, *Dějiny Evropy v letech 1812–1870 II. 1.*, Praha 1923, s. 163 a 169.

¹⁹⁸ TARABA, Luboš, *Krve po kolena. Solferino 1859 – zlom ve válkách o sjednocení Itálie*, Praha 2011, s. 19.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 21.

Sardinského království, Benátska, Lombardie, Parmy, Modeny a části Papežského státu. Zbytek Papežského státu se měl spojit s Toskánskem a vytvořit tak Střední Itálii, které by vládl někdo z bourbonské či bonapartovské dynastie. Samotný Řím měl zůstat v rukou papeže a Království obojí Sicílie mělo zůstat beze změn. Výměnou za pomoc požadoval Napoleon odstoupení Savojska a Nizzy. Současně byl dohodnut i sňatek princezny Klotildy Savojské s císařovo bratrancem Jerômem Napoleonem. Jelikož Cavourovým hlavním cílem bylo sjednocení severní části poloostrova, s podmínkami souhlasil. Samotná spojenecká smlouva byla podepsána 10. prosince 1858. Cavourův první pokus o vyprovokování války ztroskotal a druhý, při němž byla mobilizována armáda, zničila Velká Británie svou snahou o smírné urovnání. Když v březnu 1859 navrhlo Rusko uspořádat konferenci za účelem řešení italské otázky, Francie i Británie souhlasila a Cavourovi nezbývalo nic jiného, než souhlasit. Možnost vyvolat válku se zdála být v nedohlednu. Rakouský ministr zahraničí Karl Ferdinand von Buol-Schauenstein však udělal chybu. Odmítl totiž účast Rakouska, pokud Piemont nesníží počet ozbrojených sil. Dne 26. dubna bylo do Turína zasláno ultimátum požadující vedle redukce vojáků i jejich stažení od lombardské hranice. Cavour toto ultimátum odmítl a rakouská armáda tak 29. dubna zahájila válku, která vstoupila do dějin jako druhá válka za nezávislost. Ihned po vypuknutí vstoupila do konfliktu i Francie. Po tříměsíčním boji a porážce Rakouska v bitvě u Magenty 4. června 1859 byla Lombardie do Sardinského království včleněna. Krátce poté se ovšem situace vymkla kontrole. Ve střední Itálii došlo po další porážce habsburské monarchie, tentokrát u Solferina 24. června k sérii povstání a prozatímní vlády toužily po spojení s Piemontem.²⁰⁰ Z tohoto důvodu francouzský císař oznámil následující večer svým nejvyšším velitelům, „že bude jednat výlučně v zájmu Francie bez ohledu na Piemont“.²⁰¹ A tak se stalo, že 8. července bylo ve Villafrance dojednáno za Cavourovými zády čtyřdenní příměří a na tomtéž místě byl 11. července podepsán mír mezi Napoleonem III. a Františkem Josefem I. Rakousko

²⁰⁰ SKŘIVAN, s. 205–207.

²⁰¹ TARABA, *Krve po kolena*, s. 264.

definitivně uznalo ztrátu Lombardie. Benátsko sice bylo uhájeno, ale mělo nově tvořit část italského spolku. I Viktor Emanuel II. mír následně podepsal a tak jediným, kdo tento dokument odmítal, byl Cavour, který, aniž by dočetl, bědoval: „*Ubohá Itálie. Nebudeme mít Benátky! Odmítají nám dát Mantovu, Peschieru a Modenu! To je katastrofa!*“²⁰² V okolních státech vyhlásily prozatímní vlády hlasování o tom, zda se připojí k Sardinskému království, a 22. března 1860 Viktor Emanuel prohlásil, že nové kraje přijímá do své říše a ihned zde nechal vypsat volby do parlamentu. Dne 17. března 1861 byl turínským sněmem oficiálně vyhlášen vznik Italského království, v jehož čele stanul Viktor Emanuel II.²⁰³

Dlouhých 17 let čekaly Benátky na své vysvobození z rakouské nadvlády. Italské království učinilo roku 1865 Rakousku nabídku odkoupení Benátska, která byla striktně odmítnuta. Tou dobou se začal přioštrovat vztah mezi habsburskou monarchií a Pruskem, které toužilo ovládnout německý prostor. A tak 8. dubna 1866 došlo k podpisu tajné dohody mezi Itálií a Pruskem. V případě, že Prusko do tří měsíců vyvolá válku s Rakouskem, Itálie se do konfliktu zapojí a otevře tak druhou frontu. Prusko slíbilo, že za pomoc získá Itálie Benátsko. Habsburská monarchie, která si uvědomovala hrozící válku, uzavřela 12. června 1866 tajnou smlouvu s Francií, v níž Napoleon III. slíbil zachování neutrality. Za odměnu by v případě Rakouské výhry obdržel Benátsko.²⁰⁴ Hrabě Alfonso della Marmora, jeden z čelních představitelů italské generality a italský první ministr byl posléze Napoleonem III. informován, že by Benátky mohly být získány i bez války. S něčím takovým ovšem král Viktor Emanuel II. nechtěl ani slyšet. Přál si odstranit jakousi nálepku těch, kteří nebojují. V Itálii mezitím probíhala skrytá mobilizace. Rakouská válečná rada nařídila 21. dubna částečnou mobilizaci jižní armády, na níž Italové odpověděli 26. dubna. Přestože o ničem takovém dubnová dohoda nehovořila, podařilo se vyjednat, že v případě napadení Itálie jí Prusko přijde na pomoc. Prusko-rakouská válka započala pruským vpádem do Saska 15. června a následně i do

²⁰² Tamtéž, s. 272 a 275–277.

²⁰³ ŠUSTA, Josef, *Dějiny Evropy v letech 1812–1870 II. 2.*, Praha 1923, s. 15 a 22.

²⁰⁴ CHAPMAN, s. 78.

Hannoverska. Jako vedlejší produkt vypukla 23. června třetí italská válka za nezávislost.²⁰⁵ Následující den, tedy 24. června 1866, se uskutečnila druhá bitva u Custozy, kterou stejně jako v roce 1848 rakouské jednotky vyhrály. Italové se pak pokusili svého protivníka porazit 20. července při námořní bitvě u ostrova Vis (též Lissa), která ovšem rovněž skončila jejich porážkou.²⁰⁶ Naštěstí Prusům se ve válce dařilo a po klíčovém vítězství 3. července u Sadové nedaleko Hradce Králové bylo 26. července podepsáno příměří v Mikulově. K definitivnímu ukončení konfliktu došlo 23. srpna 1866 v Praze.²⁰⁷ Příměří s Itálií, pruským spojencem, bylo uzavřeno 30. srpna v Cormonsu a konečná mírová smlouva, na jejímž základě Rakousko postoupilo Itálii Benátsko, byla podepsána 3. října 1866 ve Vídni.²⁰⁸

²⁰⁵ TARABA, Luboš, *Prodané vítězství. Poslední válka za osvobození Itálie 1866*, Praha 2014, s. 21–22, 26, 44 a 51.

²⁰⁶ CHAPMAN, s. 78.

²⁰⁷ SKŘIVAN, s. 216.

²⁰⁸ SKŘIVAN, Aleš, *Lexikon světových dějin 1492–1914*, Praha 2002, s. 377.

7 Závěr

S příchodem Napoleona Bonaparta sice zanikla více jak tisíc let existující Nejjasnější republika benátská, ale zároveň se na Apeninském poloostrově počalo formovat hnutí odhodlané bojovat za sjednocení a návrat slávy z dob starověkého Říma. Benátkám, které spolu s Lombardskem utvořily po Vídeňském kongresu takzvané Lombardsko-Benátské království a byly součástí habsburské monarchie, se ovšem takovéto snahy vyhýbaly. Důvod byl prostý. Přestože přišly o svou nezávislost, pod rakouskou nadvládou zde i nadále vzkvétal obchod či cestovní ruch. Změnu přinesl až rok 1846 a špatná úroda spolu s hospodářskou krizí. Ceny základních surovin začaly růst a lidé se obávali, že se bude opakovat hladomor z let 1816 a 1817. Rakouská reakce na nově vzniklou situaci byla pomalá. Právě tyto události podnítily Benátčany k touze po získání nezávislosti.

Inteligentní mladý právník s židovskými kořeny Daniele Manin, který po svém otci zdědil vášeň pro boj za svobodu a spravedlnost, se rozhodl postavit do čela nově se formujícího protirakouského benátského odboje. Samotná revoluce vypukla 22. března 1848 vzbouřením zaměstnanců arsenálu. Manin rychle převzal iniciativu za pomoci obyvatel, občanské stráže i vojáků, kteří z rakouské armády dezertovali. A přestože se objevila snaha několika mužů nepustit Manina k moci, 23. března byl Daniele oficiálně prohlášen prezidentem Republiky svatého Marka. O několik dní později se republika rozšířila i o pevninskou část terrafermu.

Mezitím se sardinský král Karel Albert rozhodl využít vypuknutí revoluce a sjednotit severní část poloostrova pod svou vládou. Na svou stranu okamžitě získal Lombardii a Manin, který se obával, aby si svým jednáním proti sobě nepoštval zbytek Itálie, se rozhodl bezpodmínečně přijmout politiku Milána a potažmo tak i Karla Alberta. Vlivem několika benátských proher, ztráty provinčních měst a špatnou finanční situací bylo rozhodnuto o připojení Benátska ke Království horní Itálie, složené z Piemontu a Lobmardie. Než však byl proces oficiálně dokončen, byl Karel Albert poražen 25. července u Custozy a následné příměří předalo Benátsko zpět do rukou habsburské monarchie.

S něčím takovým se ovšem obyvatelé nehodlali smířit a s jejich podporou se Manin opět ujal vedení a po 48 hodinách, které strávil jako diktátor, vznikl 13. srpna 1848 triumvirát. Benátky se tak opět staly nezávislou republikou odhodlanou bránit se za každou cenu. Poté, co i druhý pokus Karla Alberta zvítězit nad maršálem Radeckým u Novary 23. března 1849 ztroskotal, byly Benátky jediným vzdorujícím územím.

Na jaře se Rakušanům podařilo dobýt pevninskou část Benátska. Problém nastal se samotným městem na laguně, kde byl 2. dubna rozpuštěn vládnoucí triumvirát a Manin se stal prezidentem s neomezenou pravomocí. Na konci května 1849 se po dlouhém bombardování podařilo Rakušanům ovládnout pevnost Margheru, z níž sice vedl železniční most do Benátek, ale ten byl ustupujícími vojáky vyhozen z části do povětří. Po další tři měsíce probíhaly rakouské pokusy město dobýt a to zprvu bombardováním z balonů a posléze i dělostřelci. Zároveň rakouské námořnictvo blokovalo přístup po moři. Ani to však k pokoření Benátek nestačilo. Až vypuknutí epidemie cholery přimělo Manina začít vyjednávat s rakouskou stranou o kapitulaci. Ta byla benátskou komisí podepsána v Mestre 22. srpna 1849. Benátsko se tak opět dostalo na dalších 17 let do rakouského područí a až třetí válka za nezávislost v roce 1866, respektive prusko-rakouská válka, jej definitivně přičlenila k Italskému království.

Revoluce z let 1848 a 1849 ukázala slabiny habsburské monarchie. Při potlačení v Uhrách dokonce musela o pomoc požádat ruského cara. Za kapitulaci Benátek byli Rakušané rádi, a proto byly její podmínky mírnější, než v případě Maďarů. Benátky nemusely platit žádné reparace, obyvatelstvo nebylo nijak postihnuto a vůdcové povstání mohli beztrestně odejít do exilu pod podmínkou, že se již nikdy nevrátí.

Skutečnost že se v dalších letech Rakousko stáhlo z jakéhokoliv dění a během Krymské války se rozhodlo pro neutralitu, dala možnost Sardinskému království získat na svou stranu dřívější habsburské spojence a dosáhnout tak vzniku Italského království. Revoluce tak svým způsobem byla počátkem zániku monarchie.

8 Použité prameny a literatura

8.1 Vydané prameny

L'armistizio Salasco con documenti relativi per Luigi Grillo. Decorato della medaglia in argento al valor militare, Ancona 1849.

8.2 Periodika

Gazzetta di Venezia, 23. 3. 1848, 24. 3. 1848, 5. 7. 1848, 2. 4. 1849, 24. 8. 1849.

8.3 Literatura

BEALES, Derek, *The Risorgimento and the Unification of Italy*, London 2012.

BOSWORTH, Richard J. B., *Italian Venice. A History*, London 2012.

BROŽ, Ivan, *Manažeri války*, Praha 1994.

CANDELORO, Giorgio, *Storia dell'Italia moderna III. La rivoluzione nazionale (1846–1849)*, Milano 1960.

CARRANO, Francesco, *Della difesa di Venezia negli anni 1848–49*, Genova 1850.

CONTARINI, Pietro, *Memoriale veneto storico-politico dal 18 marzo al 26 agosto 1849*, Capolago 1850.

DANDOLO, Girolamo, *La caduta della repubblica di Venezia ed i suoi ultimo cinquant'anni studii storici I*, Venezia 1855.

ERRERA, Alberto, *Daniele Manin e Venezia (1804–1853)*, Firenze 1875.

ERRERA, Alberto, FINZI, Cesare, *La vita e i tempi di Daniele Manin*, Venezia 1872.

FEDERIGO, Federico, *Il processo criminale-politico di Daniele Manin*, Venezia 1866.

FLAGG, Edmund, *Venice. The City of the Sea. From the Invasion by Napoleon in 1797 to the Capitulation to Radetzky, in 1849*, New York 1853.

FORAMITI, Nicoló, *Storia dell'assedio di Venezia 1848–1849*, Venezia 1850.

GINSBORG, Paul, *Daniele Manin and the Venetian Revolution of 1848–49*, Cambridge 1979.

- GINSBORG, Paul, *Peasants and Revolutionaries in Venice and the Veneto, 1848*. In: *The Historical Journal* 17, 1974, 3, s. 503–550.
- GREENFIELD, Kent Roberts, *Commerce and New Enterprise at Venice, 1830–48*. In: *The Journal of Modern History* 11, 1939, 3, s. 313–333.
- HAVEL, Petr, ROMANÁK, Andrej, *Maršál Radecký. Vojevůdce pěti císařů*, Praha 2000.
- HEARDER, Harry, *Italy in the Age of the Risorgimento 1790–1870*, London 1988.
- HOBSBAWM, Eric, *The Age of Revolution 1789–1848*, New York 1996.
- HOLLAND, Rupert Sargent, *Builders of United Italy*, New York 1908.
- CHAPMAN, Tim, *The Risorgimento. Italy 1815–1871*, 2008.
- KEATES, Jonathan, *The Siege of Venice*, London 2006.
- KOVAŘÍK, Jiří, *Dobývateľ Bonaparte. První italské tažení 1796–1797*, Třebíč 2008.
- MAURICE, Edmund C., *The Revolutionary Movement of 1848–9 in Italy, Austria-Hungary, and Germany. With some Examination of the Previous Thirty-three Years*, London 1887.
- ORTA, Daniela, *Le piazze d'Italia 1846–1849*, Torino 2008.
- PEPE, Guglielmo, *Narrative of Sens and Events in Italy. From 1847 to 1849 Including the Siege of Venice*, London 1850.
- PERNES, Jiří, *Maxmilián I. Mexický císař z rodu Habsburků*, Praha 1997.
- PRASCHL-BICHLEROVÁ, Gabriele, *Ferdinand Masmilián Habsburský. Soukromé dopisy císaře a jeho rodiny. Poprvé zveřejněná korespondence Habsburků*, Praha 2008.
- PROBYN, John Webb, *Italy. From the Fall of Napoleon I., in 1815, to the Year 1890*, London 1891.
- PROCACCI, Giuliano, *Dějiny Itálie*, Praha 1997.
- RADAELLI, Carlo Alberto, *Storia della assedio di Venezia negli anni 1848 e 1849*, Napoli 1865.
- RATH, R. John, *The Carbonari. Their Origins, Initiation Rites, and Aims*. In: *The American Historical Review* 69, 1964, 2, s. 353–370.

- RENDINA, Claudio, *Příběhy papežů. Dějiny a tajemství. Životopisy 265 římských papežů*, Praha 2005.
- RIALL, LUCY, *Garibaldi. Invention of a Hero*, London 2007.
- ROTHENBERG, Gunther E., *The Austrian Army in the Age of Metternich*. In: *The Journal of Modern History* 40, 1968, 2, s. 155–165.
- SALOMONE, A. William, *Italy in the Giolittian Era. Italian Democracy in the Making, 1900–1914*, Philadelphia 1960.
- SKED, Alan, *Úpadek a pád habsburské říše*, Praha 1995.
- SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999.
- SKŘIVAN, Aleš, *Lexikon světových dějin 1492–1914*, Praha 2002.
- ŠEDIVÝ, Miroslav, *Metternichovo Rakousko a Itálie. Mezi mýtem a realitou*. In: *Historický obzor* 26, 2015, 11/12, s. 255–260.
- ŠUSTA, Josef, *Dějiny Evropy v letech 1812–1870 II. 1.*, Praha 1923.
- ŠUSTA, Josef, *Dějiny Evropy v letech 1812–1870 II. 2.*, Praha 1923.
- TARABA, Luboš, *Italské patálie maršála Radeckého. První válka za osvobození Itálie 1848–1849*, Praha 2013.
- TARABA, Luboš, *Krve po kolena. Solferino 1859 – zlom ve válkách o sjednocení Itálie*, Praha 2011.
- TARABA, Luboš, *Prodané vítězství. Poslední válka za osvobození Itálie 1866*, Praha 2014.
- TARABA, Luboš, *Vídeňský kongres. Salony, kuloáry, budoáry*, Praha 2002.
- TREVELYAN, George Macaulay, *Manin and the Venetian Revolution of 1848*, New York 1974.
- TŮMA, Karel, *Bojovníci za svobodu*, Praha 1901.
- ZORZI, Alvise, *La republica del leone. Storia di Venezia*, Vignate 2018.

9 Resume

The Republic of Venice ended with the arrival of Napoleon I in 1797. After the signing the Treaty of Campo Formio, Veneto was handed over to the Austrian Empire. This was confirmed by the 1815 Congress of Vienna. Venice then together with Lombardy created the Lombardy-Venetian kingdom and this part of the monarchy was one of the most lucrative areas. As a result there was no movement fighting for unity and independence. The change was brought by 1846 and poor harvest along with the economic crisis. Raw material prices began to grow and people feared that the famine of 1816 and 1817 would be repeated. It was these events that made the Venetians desire for independence.

The lawyer and patriot Daniele Manin stood in their lead. The revolution itself broke out on March 22, 1848 by the rebellion of arsenal employees. Manin quickly took the initiative with the help of citizens, civil guards and soldiers who deserted the Austrian army. And while several men tried to not let Manin go to power, on March 23, Daniele was officially declared president of the Republic of Saint Mark. A few days later the Republic expanded to the mainland called terraferma.

Meanwhile, Sardinian King Charles Albert decided to use the outbreak of revolution and unite the northern part of the peninsula under his rule. He immediately acquired Lombardy on his side. Due to several Venetian losses, loss of provincial cities and poor financial situation, it was decided to connect Veneto to the Kingdom of Upper Italy, composed of Piedmont and Lombardy. However, before the process was officially completed, Charles Albert was defeated on 25 June at Custoza and the subsequent ceasefire handed Venetia back to the hands of the Habsburg monarchy.

With something like that, however the people did not intend to reconcile and with their support Manin took the lead again and after 48 hours as a dictator a triumvirate was created on August 13, 1848. So Venice once again became an independent republic determined to defend itself at all costs. After the second attempt of Karl Albert to win over Marshal Radetzky at Novara on March 23, 1849, Venice was the only defying territory.

In the spring, the Austrians managed to conquer the mainland of Venice. The problem occurred with the city on the lagoon itself where the ruling triumvirate was dissolved on April 2 and Manin became president with unlimited authority. At the end of May 1849 after a long bombardment of the city the Austrians managed to dominate the fortress of Marghera which led the railway bridge to Venice but it was blown up in part by the retreating soldiers. For the next three months Austrian attempts to conquer the city took place initially by bombing balloons and later by artillery. At the same time, the Austrian Navy blocked access by sea. But even that was not enough to humiliate Venice. Only the outbreak of the cholera epidemic forced Manin to deal with the Austrian side about capitulation. It was signed by the Venice Commission in Mestre on August 22, 1849.

Veneto for the next 17 years was under the Austrian throne and the third war of independence in 1866 respectively The Prussian-Austrian War definitively associated with the Kingdom of Italy.